FTM Stijlgids: tips, trucs en regels

Vaagtaal, verhaspelingen, contaminaties, spreekmoorden en frequente fouten of vergissingen

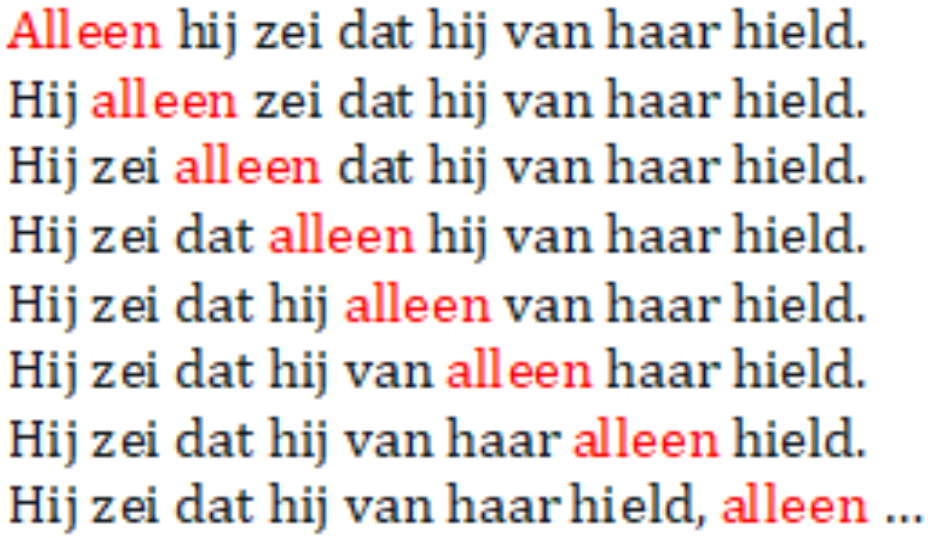

Woord vooraf

Sommige onderdelen van deze gids gaan over stijl, andere over veelgemaakte fouten en bekende valkuilen, of over grammatica, idioom en vaagtaal.

Over ***stijl*** – in de lijst hieronder gemarkeerd met **[S]** – kunnen we discussiëren. Doe dat vooral. Stuur je opmerkingen, bezwaren, vragen en commentaren per mail of een appje naar Karin [karin.spaink@ftm.nl], en verbeter deze stijlgids op die manier waar mogelijk. Vragen, suggesties en discussies helpen om deze gids actueel te houden en te verfijnen. Maar ook: in stijl en toon maken we keuzes, en voor FTM is deze gids daarin leidend. We hebben 'm niet voor niets.

Daarnaast is er ***grammatica***, in de lijst hieronder gemarkeerd met **[G]**. Daar discussiëren we botweg *niet* over – daar grijpt de eindredactie onbarmhartig in, en hebben wij het laatste woord. Wel leggen we je met alle plezier uit hoe de grammatica in dat specifieke geval werkt, wat er fout ging en waarop we onze beslissing baseren. Snap je een uitleg niet, of hapert die volgens jou? Mail me! (Heus, ik heb het soms ook bij het verkeerde eind.)

Voorts is er de categorie ***taal en idioom***, in de lijst hieronder gemarkeerd met **[T]**: woorden en begrippen die geregeld verkeerd worden gebruikt of verhaspeld. Ik probeer zulke kwesties hier op te sommen en toe te lichten hoe het beter kan, en vooral: waardoor de fout is ontstaan.

Tot slot is er ***vaagtaal,*** in de lijst gemarkeerd met **[V]**: omzwachteld of onnauwkeurig taalgebruik. Ook modieus taalgebruik (denk aan 'impact', 'aangeven' en 'ergens induiken') schaar ik hieronder. Want juist voor onderzoeksjournalisten – die boven alles nauwkeurig willen zijn – zijn zulke stoplappen uit den boze.

Deze stijlgids is niet af: taal is een levend ding, en er staat een lijst items geduldig te wachten om in deze gids te worden opgenomen. Mocht je verzoeknummers hebben – hoe zit het met *zus*, of: ik weet eigenlijk nooit precies hoe het nu met *zo* moet – heerlijk, dank je wel! Mail of app zulke vragen aan karin.spaink@ftm.nl of stel ze in *#vragen-eindredactie* in Slack; ik zal je vraag dan met voorrang uitzoeken, met je overleggen of het antwoord helder is, en dat daarna hier opnemen, met toelichting en al.

Index

Woord vooraf **1**
Index **2**
Algemeen **6**
Opbouw en vertelling (voor auteurs) 6
Vormgeving en opmaak (voor de eindredactie) 8
Hyperlinks: sloop cookies en code 8
Link naar een specifieke pagina in een pdf 9
Speciale tekens 9
Andere taal- en stijlbronnen 9
Stijlgids: tips & tricks 10
Taal- en stijlgids **10**
á en à [G] 10
Aandikkers [S] 10
Aangeven [V] 10
Aanhalingstekens [S] 11
Aanhalingstekens en interpunctie bij citaten [S] 11
Aardrijkskundige namen [T] 11
Accenten [S] 11
Achternamen [G] 12
Afdeling oubollig [S] 12
Afkortingen [S] 12
Afkortingen (vervoegingen en hoofdlettergebruik) [G] 13
Afsluiten / sluiten [T] 14
Aldus [S] 14
Als / indien / wanneer [S] 14
Anti- en pro- [G] 14
Apostrof (voor weggelaten letters of cijfers) [G] 15
Arabische namen [G] 15
Een bedrag van [V] 15
Bedrijf/instantie: mannelijk of vrouwelijk verwijswoord? [G] 15
Beide versus beiden [G] 16

Bezittelijke vorm van namen [G] 16
Blijkens / volgens [T] 16
Blockchain (en internet) [G] 17
Britse opening: ‘het is…’ [S] 17
Buitenlandse termen, frasen en citaten [S] 17
Buitenlandse namen [S] 17
Bijvoorbeeld / zo [S] 18
Bijzinnen en interpunctie: beperkend of uitbreidend [G] 18
Chronisch tegenwoordige tijd [G/S] 18
Citaten [S] 19
CO2-certificaten of carbon credits? [S] 19
Communiceren [V] 20
Corona [S] 20
Criticus versus criticaster [T] 20
Cryptopassief [S] 20
Cijfers: EU versus VK/VS [G] 21
Cijfers: uitschrijven of niet? [S] 21
Cursivering: buitenlandse woorden [S] 21
Cursivering: namen en titels [S] 22
Daar, er, hier en waar (aaneengeregen) [S] 22
Dat / wat [G] 22
Data, media [G] 23
Denkbaar, denkbeeldig, ondenkbaar, niet ondenkbaar [T] 23
Destijds, indertijd, toentertijd [G] 23
Dichtbij of dicht bij [G] 23
Die of dat? [G] 23
Dit / dat, deze / die, er / daar [S] 24
Diverse / verscheidene / verschillende [T] 24
Doelen op / bedoelen [V] 24
Een of één? [S] 24
E-mail / email [G] 25
Echter / maar [G] 25
Elk / ieder [S] 25
Engels in het Nederlands [S] 25
Euro / euro’s (en andere eenheden) [G] 26
Fastfood, slowfood en (ultra-)fastfashion [G] 26
Feitelijk / in feite [T] 26
Fossiele bedrijven / fossielbedrijven [G] 27
Functies en titels [G] 27
Gaan [G] 27
Gevolg (of: ten gevolge) / in navolging [T] 27

Haar-ziekte [G] 28
Handelwijze / handelswijze [T] 28
Heel [G] 28
Heel & veel [S] 28
Hen / hun [G] 28
Hoeveelheden (geschat, bij benadering) [G] 29
Hoogleraar / professor [T] 29
Hij/zij [S] 29
Impact maken [S/V] 29
Instanties en hoofdletters [G] 30
Inzage / inzicht [T] 30
Invoer / invoering [T] 30
Je / jij, we / wij, ze / zij [S] 30
Je / jij / jouw [S] 30
Kan / kun / kunt [G/S] 31
Kanttekeningen en vraagtekens [T] 31
Kennelijk / blijkbaar / ogenschijnlijk [T] 31
Komma (in opsomming) [S] 31
Kijk, kijkje / inkijk, inkijkje [T] 31
Laatste [T] 32
lhbtiq (en varianten) [T] 32
Lidwoorden bij (afkortingen van) bedrijven en instanties [S] 32
Lidwoorden bij Engelstalige begrippen en termen [T] 32
Liggend streepje / gedachtestreepje [S] 33
Meer of mindere mate [G] 33
Meervoud bij afkortingen [G] 33
Met hulp van / met behulp van [G] 33
Midden in / middenin [G] 33
Modewoorden en hype-uitdrukkingen [V] 33
Mom / motto [T] 34
Naar / volgens [T] 34
Namen van kranten en tijdschriften (en hun lidwoord) [S] 34
Neem bijvoorbeeld… [T] 35
Niet een [T] 35
Niet het minst / niet in het minst [T] 35
Niet meer / niet langer [S] 35
Niks / niets [S] 35
Oftewel / ofwel [T] 35
On- is zelden in- [T] 36
Onverwacht / onverwachts [S] 36
Openbaarheid / publiekelijk [T] 36

Openbaren / openbaar maken [T] 36
Ophanden / op de hand van / in handen van [T] 36
Over hoe / van hoe / voor hoe [S] 37
Patat / friet [S] 37
Personen zijn ambtelijke mensen [S] 37
Plastic afval / plasticafval [G] 37
Pleonasme en tautologie [G] 38
Politieke functies [G] 38
Polshoogte of poolshoogte? [T] 38
Procent [S] 38
Rare of onverwachte meervoudsvormen [T] 39
Redenatie / redenering [T] 39
Richting [V] 39
Ris / rits / trits [T] 40
Rondom [V] 40
Spaties, stapelwoorden en de Engelse ziekte [G] 40
Te / ten / ter / der / des, en andere naamvalkwesties [G] 40
Tenminste / ten minste [G] 41
Tenslotte / ten slotte [G] 41
Tesamen / tezamen [G] 41
Teveel / te veel [G] 42
Toast / toost [T] 42
Toenmalig / voormalig [G] 42
Tussen-n: over kersenvlaai en ruggemerg [S] 42
Universiteiten: hun formele naam (en hun vaste afkorting) [S] 43
Valuta [S] 43
Vandaag de dag / tot op de dag van vandaag / tot op heden [G] 43
Vanuit [V] 43
Verbindingsstreepjes [G/S] 44
Vergelijkingen: als versus dan [G] 44
Verhaspelde termen en uitdrukkingen: de spreekmoord [T] 44
Verkeerde voorzetsels: op de mail? [T] 46
Verkleinwoorden behoeven geen extra ‘klein’ [T] 46
-vol [T] 46
Voltooid deelwoorden aan het eind [S] 47
Voorzetselwerkwoorden [S] 47
Vragen en vraagtekens [T] 48
Vrouwelijk of mannelijk verwijswoord? [G] 48
Waaier / baaierd [T] 48
Waarbij, waarmee, waarop, waarvan [S] 49
Waarschuwen voor / tegen [S] 49

Wederkerende werkwoorden [G] 49
Wees niet (quasi-)ambtelijk [S] 50
Wees direct, en niet vaag of omslachtig [S/V] 50
Wiens, wier [T] 50
Windrichtingen, geografie en politiek[T] 50
Wobben, wobde, gewobd / Wob en Woo [G] 51
Woordvoerders [S] 51
Zoals vs onder meer [V] 51
Zogenaamd vs zogenoemd [G] 52
Zwakke en sterke werkwoorden [G] 52

Algemeen

Opbouw en vertelling (voor auteurs)

Ieders stijl is anders. Houden zo! Ook heeft een interview of essay een andere toon (en dus: een andere stijl, die vaak meer vrijheden biedt) dan een economisch tractaat of een onderzoeksartikel. Niettemin zijn er algemeen geldende schrijftips. Knoop die alsjeblieft in je oren:

- Het doel van een soepele stijl is dat je woorden je ideeën *nergens* in de weg zitten, maar die juist zo helder mogelijk presenteren. Je wilt de best denkbare verpakking van je betoog aan de lezers geven, en dat zo boeiend mogelijk doen.
- Beschouw taal als je instrument. Leer dat instrument te bespelen, het is het enige middel dat je – naast de feiten en de argumenten die je aandraagt – tot je dienst hebt. Kies je register, je melodie, je tempo, je timbre en toonzetting daarom met overleg: per zin, per paragraaf, en per artikel.
- Als je niet zeker weet of een zin lekker loopt: lees hem hardop voor, of spreek hem in gedachten uit. Dan hoor je beter waar de klemtoon ligt, hoe het ritme is, waar de pauze valt, waar het hakkelig wordt – en hopelijk ook: waar je zin over je eigen woorden struikelt.
- Wanneer een zin of passage in je stuk voor je eigen gevoel niet lekker loopt, markeer die voor de eindredactie – dan doen wij een poging voor je. En weet: je eigen intuïtie is goud waard. Wanneer jij stiekem struikelt over je zelfgeschreven zin, zijn er geheid lezers die er nog harder over zullen vallen. Want jij wist al wat je wilde zeggen, maar zij niet.
- Wissel korte en lange zinnen geregeld af, dat zorgt voor tempowisselingen, net als afwisseling in zinsconstructies. Variatie maakt een tekst levendig, en dus: leesbaarder en interessanter. Dat houdt de aandacht van je lezers vast.
- Mooischrijverij is vaak de dood in de pot. Voor je het weet word je breedsprakig en verlies je jezelf in de vorm, terwijl je lezers onderwijl sterven in de schoonheid van je zinnen. Hou ze bij de les. Wees liever puntig dan een verbluffend stylist.
- Details helpen enorm om leven in je verhaal te blazen. Hoe ziet je hoofdpersoon eruit? Wat zijn z'n *tells*? Hoe gedroegen mensen zich op de bijeenkomst die je beschrijft? Hoe zag dat vergaderzaaltje eruit? Waar

schuurde het in een debat? Wanneer haakte iemand af? Waaruit bleek dat, of hoe ontdekte je dat? Heb je een quote die dat conflict duidelijk maakt?

- Maar ook: gebruik details liefst alleen wanneer die je betoog vooruit helpen, Anders verzuipen je lezers erin.
- Mijd retorische vragen: het antwoord dat je later in je artikel geeft, ligt daar meestal in besloten, zodat je als lezer vervolgens denkt: 'Meh… die zag ik al van verre aankomen.' Retoriek maakt je tekst voorspelbaar.
- Oprechte vragen en dilemma's opwerpen werkt juist wel, net als *cliffhangers* inbouwen. Dat is juist bij ons soort journalistiek goed te doen: wij weten immers vaak al wat de achtergrond, het verloop, de geschiedenis of de consequenties is/zijn van het verhaal dat we vertellen. Maar pas op: schrijf *nooit* 'Daarover later meer,' of iets dergelijks. Op voorhand aankondigen wat je later wilt vertellen is de goedkope versie van authentieke spanning in het verhaal zelf inbouwen.
- De truc is om de informatie die jij al hebt, gedoseerd op je lezers los te laten. Neem ze mee in je speurtocht. Hoe gingen beleidsmakers / instanties die je beschrijft, indertijd om met de dilemma's die jij inmiddels hebt geïdentificeerd, en waarvan je lezers nog geen weet hebben? Deden ze dit, of dat? Met welke motivatie? Wie of wat gaf voor hen de doorslag? Gaven ze zichzelf rekenschap van de gaten in hun aanpak, of van de kritiek erop? Wat gebeurde er met commentaar dat ze negeerden? Hoe valide was die kritiek?
- Belicht de onderhuidse / achterliggende discussies en dilemma's – dat zijn de onderzoeksjournalistieke variant van *drama*, ze zijn zodoende het verhaaltechnische gereedschap om spanning op te bouwen. Ze leveren je de middelen om de lezers bij je betoog te betrekken.
- Elke alinea is een bouwsteen in je verhaal, en moet bijdragen aan wat je wilt vertellen. Zorg dat elke alinea een eigen *pointe* heeft – je ontvouwt er een argument in, je geeft achtergrondinformatie, je verdiept het probleem, je schetst een dilemma, je duidt een probleem – en je doet dat met een vooropgezet doel. Zorg dat je die inherente gedachte voor jezelf helder hebt, en dat je weet *wat je waar wilt vertellen.* Onnutte alinea's zijn ballast, zeker in een lang artikel: daar jaag je je lezers mee weg.
- Draag zorg voor *eenheid van tijd, plaats en handeling* (een oude en beproefde theaterwet). Spring niet te veel heen en weer door de tijd, gebruik een specifieke gebeurtenis of vraagstuk als uitvalsbasis, zorg voor een organiserend principe in je artikel. Dat geldt voor de tekst als geheel, maar ook voor elke alinea apart: wissel daarbinnen liever niet van perspectief, tijd of onderwerp. Een heldere tijdlijn is cruciaal.
- Houd je chronologie en je personages secuur in de gaten. Wees scheutig met tijdsaanduidingen, plaats gebeurtenissen altijd in een heldere tijdlijn, schep voor alle actoren het kader waarin ze thuishoren. Je wilt nooit dat je lezers zich moeten afvragen: *damn*, wie was dat ook alweer, of: verhip, wanneer gebeurde dat dan…? Op zulke momenten verslapt de aandacht van de lezers, en vallen ze pardoes uit het verhaal waarin jij ze wilde meenemen.
- Vermijd met name de val van de *chronisch tegenwoordige tijd*. Auteurs denken soms dat een artikel dat hoofdzakelijk in de tegenwoordige tijd is geschreven, de tekst urgenter, directer of toegankelijker maakt, Dat is een grove misvatting: die aanpak slaat de tijd plat en maakt dat je als lezer de weg in de chronologie volkomen kwijt raakt. NIET DOEN.
    - Referaat over de ellende van de chronisch tegenwoordige tijd *cct);

- Artikel gefileerd op de fouten, misverstanden en gedrochten die schrijven in de cct veroorzaakt.

Vormgeving en opmaak (voor de eindredactie)

- Artikelen zijn – tenzij er andere, heldere afspraken met de hoofdredactie zijn gemaakt – rond de 2500 woorden lang. Kaders tellen mee!
- De kop moet op de social kaartjes passen. Dat betekent dat-ie maximaal zo'n 100 tekens kan zijn, en houd er rekening mee dat lange woorden de boel soms vernachelen.
- Beperk de lead tot circa 70 woorden.
- Zorg dat de alinea's niet te lang zijn. Dik 80 procent van onze bezoekers leest de artikelen op een mobieltje, en bij lange alinea's zie je dan alleen maar een scherm vol tekst. Plm. 8 regels in het GoogleDoc is zo ongeveer het maximum.
- Zorg bij de opmaak van artikelen dat je alle tekstonderbrekingen – van tussenkoppen, dossierblokken en datavisualisaties tot kaders, strooibeeld en uitgelichte quotes – mooi over de tekst verdeelt. Zet zulke elementen liefst niet vlak bij elkaar.

Hyperlinks: sloop cookies en code

Neem je in je stuk een link op naar een artikel elders? Doe dat zo 'schoon' mogelijk. Haal cookies en andere code eruit, je wilt je lezers niet opzadelen met foute trackers. (En probeer na je opschoning even of de link het dan nog doet).

Schoon ook de links naar onze eigen artikelen op. Wanneer je als ingelogde FTM'er een artikel op de website aanklikt, zit in die url a) allerlei code waarmee je maximaal 24 uur na het genereren ervan de paywall kunt omzeilen (en waar je 25 uur later dus *niets* meer aan hebt), en b) ook de naam van degene die de link heeft aangemaakt (meestal jijzelf) – dat oogt bar slordig. Gebruik zulke links gerust op sociale media, pal na publicatie van je stuk, maar *nooit* in je artikel.

Bij 'onze' links geldt: *alles* na het vraagteken kun je botweg slopen. Van https://www.ftm.nl/artikelen/puttense-vakantiehuisjes?utm_campaign=Karin-Spaink&utm_source=article&utm_medium=link&share=HcQVfdLKZYRfFN5rDoKu5BJFOQW%2FvCJP2knf5PmLFJPtNIl1CJet8C2r1v6q maak je dus: https://www.ftm.nl/artikelen/puttense-vakantiehuisjes. (Overigens: die regel gaat ook voor veel andere links op.)

Link naar een specifieke pagina in een pdf

Wil je naar een specifieke pagina van een externe pdf linken, dan is daar een handige truc voor. Geef de url van de pdf, en zet daar *#page=[*en-dan-dat-paginanummer*]* achter. Voorbeeld:

- Link naar de hele pdf: https://www.site.nl/bla.pdf
- Link naar p. 22 van die pdf: https://www.site.nl/bla.pdf#page=22

Speciale tekens

Speciale tekens maak je met toetsenbordcombinaties. Vaak kun je ze gewoon in je tekstverwerker instellen, via autocorrect; dat scheelt een boel gedoe. Ook in GoogleDocs kun je ze instellen, bijvoorbeeld via *Extra → Voorkeuren →*

Gekrulde aanhalingstekens gebruiken. [Alsjeblieft, doe dat…? Dat scheelt de eindredactie veel vlooien!]

Hier vind je de volledige lijst van toetsenbordcombinaties voor Windows, en hier die voor de Mac. Dit zijn de meest gebruikte:

teken	*Mac*	*Windows*
“	option [	alt 147
”	option shift [	alt 148
‘	option]	alt 145
’	option shift]	alt 146
–	option -	alt 150 (gedachtestreepje)

accenten	*Mac*
^	option i, en dan de letter
´	option e, en dan de letter
`	option `, en dan de letter
¨	option u, en dan de letter

Andere taal- en stijlbronnen

- De ANS, de Algemene Nederlandse Spraakkunst, is een doorwrochte beschrijving van de Nederlandse grammatica, met niet alleen regels en uitleg maar ook voorbeelden en adviezen. De ANS is gratis te raadplegen.
- Ook de Van Dale is gratis. Je vindt er de spelling, de betekenis en regels voor het gebruik van een woord, en kunt er nazoeken of een zelfstandig naamwoord mannelijk, vrouwelijk of onzijdig is. De eindredactie heeft een abonnement: voldoet de gratis versie niet, dan zoeken wij gerust iets voor je op.
- Onze Taal biedt veel regels en uitleg, en een grote hoeveelheid taaladviezen.
- Spellingssite.nu levert een snelle en vrij complete toegang over de *ins & outs* van zo’n 100.000 woorden.
- Woorden.org geeft informatie over betekenis en gebruik van tal van woorden.
- Op Synoniemen.net kun je alternatieven vinden voor een woord dat je te vaak gebruikt.
- Taaladvies is een grondige online vraagbaak en verzameling van tips, weetjes en uitleg van grammaticale regels en taalkwesties.
- Het stijlboek van *de Volkskrant* is uitgebreid en degelijk – en supersaai. Plus: wij doen het vaak net iets anders 😏

Stijlgids: tips & tricks

Elk lemma van de index van deze stijlgids is klikbaar! Klik je op een lemma, dan verschijnt daaronder een link. Klik daarop, en *hey presto*: je belandt (hopelijk) precies waar je wilde zijn.

Staat wat je zocht niet in de index? Gebruik ctrl-F (‘zoek’), en type je zoekterm in het vak dat rechtsboven verschijnt. Misschien staat je antwoord onder een onverwacht kopje.

Nog steeds niets? Mail je vraag naar karin.spaink@ftm.nl, of stuur me een appje via Slack. Dan help ik je zo snel mogelijk, en neem ik je vraag nadien in de stijlgids op. Ook fouten, vergissingen en onduidelijkheden in de stijlgids kun je zo melden.

Taal- en stijlgids

á en à [G]

Allebei ontleend aan het Frans, en allebei veelvuldig gebruikt in het Nederlands. Ze lijken qua vorm sterk op elkaar – allebei een *a* met een dingetje erop – maar ze betekenen elk iets anders. *Blame the French* :)

- *á* (accent aigu: scherp; uitspraak: 'aa') betekent *op (de wijze van)* of *naar*. Je gebruikt het uitsluitend in samenstellingen: *á la carte*, tong *á la meunière*.
- *à* (accent grave: zwaar; uitspraak: 'ah') betekent *bij, voor* of *tot*. Denk aan *prêt à porter* ('klaar om te dragen'). Je gebruikt dit in 't Nederlands vrijwel alleen wanneer je een marge wilt aangeven: *een à* (= tot) *twee.*

[naar boven]

Aandikkers [S]

Probeer aandikkers in je tekst te vermijden: *steeds meer, steeds vaker, nog sterker, erger nog, bovendien*. Voor je het weet, klink je hijgerig of geagiteerd. En wanneer iemand zich inzet voor iets, noemen we dat liever niet *strijden* - dat is licht overdreven, en nogal een inflatie van de term.

[naar boven]

Aangeven [V]

Da's zonder meer vaagtaal, en kun je beter nooit gebruiken wanneer je bedoelt dat iemand iets *zei*. Iets 'aangeven' is simpelweg niet hetzelfde als iets 'zeggen'. *Aangeven* houdt immers een ingebakken achterdeurtje open: 'Nee hoor, *dat* zei ik niet, het was maar een indicatie, ik verwees naar een denkrichting…'

Het enige dat iemand ooit in een artikel voor FTM ooit mag *aangeven*, is het zoutvaatje, of een misdaad. Voor al het overige geldt: beweren, stellen, zeggen, concluderen, vertellen, meedelen, overwegen, motiveren, toelichten, verdedigen, volhouden, suggereren, insinueren, etc. – kortom, keus te over.

[naar boven]

Aanhalingstekens [S]

Bij FTM gebruiken we gekrulde, enkele aanhalingstekens rond een citaat: 'zo'. Dit type aanhalingstekens staat ook wel bekend als *69* – een licht pikante term, die afgeleid is van de vorm: ''.

Mocht je binnen een citaat opnieuw aanhalingstekens nodig hebben, bijvoorbeeld omdat de spreker weer een ander citeert, dan gebruik je dubbele aanhalingstekens: 'Op mijn werk vonden ze het maar niets: "Allemaal onzin," mopperden ze.'

Tip: in de meeste tekstverwerkers kun je gekrulde aanhalingstekens aan- en uitzetten in je voorkeuren, of in autocorrect regelen. GoogleDocs heeft daar zelfs een optie voor: kies in de menubalk voor 'Extra' en daaronder 'Voorkeuren'. Dan doet-ie het voortaan helemaal vanzelf. De eindredactie zal je dankbaar zijn: doe je dat niet, dan moeten wij al die 'rechte' aanhalingstekens er weer uit vissen.

En ja, ook in 'plusjes' – de FTM-variant van voetnoten – gebruiken we altijd gekrulde aanhalingstekens.

[naar boven]

Aanhalingstekens en interpunctie bij citaten [S]

FTM gebruikt *altijd* enkele aanhalingstekens voor begrippen en citaten. De interpunctie – punten, komma's en vraagtekens – van een citaat zet je binnen de aanhalingstekens.

Pro-tip: beschouw aanhalingstekens en zinsdelen als *geneste code*. Je sluit elk zinsdeel apart af, en sluit elke tag in de omgekeerde volgorde als waarin je ze hebt geopend:

- 'Dat zei ik niet.' = citaat openen, zin, citaat sluiten
- 'Dat zei ik niet,' beweerde hij. = citaat openen, zin, citaat sluiten, rest van de zin, sluiten
- Hij vond het een 'raar idee', en bepleitte een andere aanpak.

Wanneer je twee zinsdelen met *:* of *;* verbindt, behandel je die qua interpunctie als aparte zinsdelen. Zie hier de verschillen:

- Deskundige: 'Dat is onzin.' = intro, openen, tussenzin, sluiten.
- Hij vond het 'onzin'. = zin, open citaat, sluit citaat, sluit zin.

[naar boven]

Aardrijkskundige namen [T]

De Taalunie heeft daar een uitputtende lijst voor, zie https://namen.taalunie.org/. Raadpleeg die vooral. (Zo is het Saoedi-Arabië, niet Saudi Arabië.)

[naar boven]

Accenten [S]

Wees voorzichtig met accenten: je klinkt er al snel schreeuwerig mee. Het heeft voorts werkelijk geen enkel nut om woorden of lettergrepen te benadrukken die van zichzelf al een klemtoon hebben. Spreek de bewuste frase in gedachten zonder accenten uit (*zónder accenten?*), en vraag je nuchter af of je dan iets mist:

- BlackRock is niet zómaar een consultant = niet zomaar
- Zo is abortus tóch op de agenda gekomen = toch
- De argumenten vóór afschaffing van de wet = voor

Op *een* ('een van de weinige mensen die…') zet je alleen accenten als het zonder echt verrot slecht leest.

[naar boven]

Achternamen [G]

Wanneer je iemand eenmaal hebt geïntroduceerd – naam, positie, expertise, relevantie etc. – kun je in de rest van je stuk volstaan met alleen diens achternaam.

Let op: verbindingswoorden krijgen dan ineens een hoofdletter. Marie van den Berg wordt dan Van den Berg, met een hoofdletter bij Van. Ook na een functie beginnen verbindingswoorden met een hoofdletter: minister Van Ardenne, apotheek De Vogel, mevrouw De Jong. [Zie ook: Onze Taal: Hoofdletters in aanhef en Onze Taal: Hoofdletters in namen.]

Let op: In het Vlaams, en in de Amerikaanse versies van oorspronkelijk Nederlandse achternamen, krijgen verbindingswoorden ook in de volledige versie meestal een hoofdletter. In het Vlaams gewoonlijk alleen het eerste verbindingswoord: Marie Van den Berg, Chris De Stoop. In het Amerikaans geldt dat voor alle verbindingswoorden: Marie Van Den Berg.

[naar boven]

Afdeling oubollig [S]

Clichés zijn soms handig: ze staan als een huis en zijn niet voor niets ingeburgerd. Maar clichés zijn bijna altijd sleets. Wees er daarom zuinig mee. Sommige clichés zijn bovendien oubollig, en kun je echt beter mijden. Voorbeelden:

- Van haar hand verscheen…. Mja. Wat verscheen er dan van haar voet, of van haar neus? Beter is: *Ze schreef*.
- In het stuk valt/staat te lezen… Mja. Alsof het er alleen staat wanneer je je best ervoor doet? Liever: *Er staat*.

Wat je echt zelden moet doen: achteloos variëren op een cliché. Meestal zorgt dat ervoor dat iets dat je zijdelings beweert, ineens de volle aandacht krijgt, zuiver omdat je zin afwijkt van de verwachting van de lezer. Bovendien zijn veel van zulke variaties *au fond* akelig fout; zie daarvoor de sectie over verhaspelingen, contaminaties en spreekmoorden.

[naar boven]

Afkortingen [S]

Afkortingen van vaste termen altijd uitschrijven. Niksniet *zsm*, *ism*, *mbt*, of *bv*. Schrijf gewoon *zo snel mogelijk*, *in samenwerking met*, *mijns inziens*, *bijvoorbeeld*, *ten aanzien van*, *tot en met*, *met betrekking tot* – enfin, dat dus!

Vaste instanties mag je wel afkorten – graag zelfs. De raad van commissarissen heet in de wandeling gewoon de *rvc*, een besloten vennootschap een *bv*, en een naamloze vennootschap een *nv* (zonder hoofdletters of punten ertussen).

Sommige afkortingen van Latijnse begrippen zijn dusdanig ingeburgerd dat ze oké zijn: ps (*post scriptum*), cv (*curriculum vitae*), of LS (*lectori salutem*). (Dat maakt ‘nota bene’ tot een twijfelgeval, maar ook: wie schrijft ooit: *nb*? Schrijf dat liever voluit.)

Een instinker bij afkortingen is de onbedoelde herhaling, zoals *DNB bank*, *de DNB*, *mkb-bedrijven*, *bsn-nummer*. Bank, bedrijf en nummer zit immers al in de afkorting zelf verankerd: DNB = De Nederlandsche Bank ; mkb = midden- en kleinbedrijf, bsn = burgerservicenummer.

[naar boven]

Afkortingen (vervoegingen en hoofdlettergebruik) [G]

- meervoud = *’s* erachter: ngo’s, cd’s
- verbuiging = ook dan met *’* erachter: CDA’er, wao’er, A4’tje
- hoofdletters
    - *Verplicht* bij de afkorting van een publieke instantie, vereniging, organisatie of politieke partij: CDA, DENK, RIVM, VWS, FIOD, OESO, NAVO, VARA. (Weet je het niet zeker? Kijk bij Van Dale, die is hier vrij compleet en expliciet/gedecideerd in.)
    - Bij bedrijven en private instanties: in hoofdletters, *tenzij* de afkorting een acroniem is (anders gezegd: wanneer je die naam als woord kunt uitspreken, in plaats van als een serie losse letters); in dat geval krijgt de afkorting alleen een beginkapitaal. De uitzondering daarop: een acroniem van twee of drie letters – die gaan weer helemaal in hoofdletters.
        - Zodoende: Hema, Opec (de organisatie van olie-exporterende landen), Aegon (de verzekeraar), Unicef en Unesco.

        - De Vrije Universiteit korten we af als VU, en de Nederlandse Aardoliemaatschappij als NAM (want die afkorting telt maar twee, respectievelijk drie letters). Dat geldt ook voor de RAI (de Amsterdamse expohal of de Italiaanse tv-zender) en de ANS (de Algemene Nederlandse Spraakkunst).
    - Zaken, functies en begrippen allemaal in onderkast: ov, cd, tv, bv, nv, cv, ngo, ceo, bbp, ict, hiv, dna, cms, lhbtqi, aids, sars, zzp'er. De voornaamste reden voor die preferente schrijfwijze: geen van de daarin gebruikte woorden schrijf je gewoonlijk met een hoofdletter; waarom zou je dat in de afkorting dan ineens wel doen?
        - Ook bij veelgebruikte afkortingen van publieke voorzieningen en regelingen mag alles in onderkast: mavo, havo, vwo, stufi, aow, ww, wmo, woo, pgb, ggz.
        - Bij *wetten* is een beginkapitaal ingeburgerd: Wob, Woo, Wmo, Wwft.
- Afkortingen van vaste taalkundige constructies gebruiken we *niet*, we schrijven ze altijd voluit: te zijner tijd, in plaats van, mijns inziens, tot en met, een en ander, zo spoedig/snel mogelijk, voor wat betreft, met betrekking tot.
- Afkortingen van ingeburgerde buitenlandse/internationale organisaties: gebruik bij voorkeur de Nederlandse versie, mits deze vertrouwd is en niet tot verwarring leidt. Dus: de OESO in plaats van de OECD, de VN in plaats van de UN, en de EVP in plaats van de EPP. Maar de Wereldhandelsorganisatie is de WTO (World Trade Organization), want WHO is immers al gereserveerd voor de World Health Organization. Het Irish Republican Army en het Amerikaanse Environmental Protection Agency zijn geen van beiden actief in Nederland en heten dus gewoon de IRA en het EPA.
- Alleen wanneer de afkorting van een zaak of ding op een *s* eindigt, zoals bij ots (ondertoezichtstelling) en cms (content management system), gebruik je voor het meervoud *'en*: *ots'en*, *cms'en*. Zie voor meer uitleg en voorbeelden Onze Taal.
- Uitzondering: GGD's of GGD'en – beide mogen. Gezien de vorige regel ligt *GGD's* het meest voor de hand. Maar de GGD-organisaties gebruiken zelf al jaren consequent *GGD'en*. Dit meervoud is ook elders inmiddels zo ingeburgerd dat het al enige tijd in de naslagwerken staat, naast het oudere *GGD's*.

[naar boven]

Afsluiten / sluiten [T]

Huwelijken, compromissen, overeenkomsten en deuren *sluit je*; een verzekering *sluit je af*.

Afsluiten is net wat meer definitief: regelen, dicht doen, afhandelen, beëindigen, tot stand brengen, terwijl *sluiten* meer volatiel is: zoiets kan ook makkelijk weer open. (Wat dat laatste over onze perceptie van het huwelijk zegt, laat ik in het midden.)

[naar boven]

Aldus [S]

Graag vermijden wanneer je bedoelt dat iemand iets zegt; dat is een oubollig journalistencliché. *'Dat was niet de bedoeling,' aldus de woordvoerder.* Er is

werkelijk niets mis met *'Dat was niet de bedoeling,' zei de woordvoerder*. Alternatieven: volgens hem, verklaarden experts, schreef X, meldde Y.

Aldus heeft ook een andere betekenis: *zo* / *op deze wijze*. Juist die vorm is vaak handig en gebruiken we eigenlijk weinig: 'de aldus vrijgekomen miljarden', 'de aldus verkregen grondstoffen', etc.

[naar boven]

Als / indien / wanneer [S]

Als gebruik je bij voorkeur wanneer het om kansen, mogelijkheden, abstracties of eventualiteiten gaat; *indien* in nauw omschreven situaties ('op voorwaarde dat'), en *wanneer* liever indien (ha!) het om een voorwaarde of een daadwerkelijke gebeurtenis gaat ('toen'). *Wanneer* en *indien* zijn redelijk uitwisselbaar, *als* is net iets vager, algemener of meer hypothetisch:

- Als het regent, blijf ik liever thuis (in zulke gevallen)
- Indien ik niet thuis ben (mocht het zo zijn dat)
- Wanneer het regent, wordt alles nat (wetmatigheid, regel)
- Bel even wanneer je weggaat (op het moment dat, zodra)

[naar boven]

Anti- en pro- [G]

Net zoals je na *pro* (in de betekenis van *voorstander*) altijd een verbindingsstreepje hebt (pro-Brexit, pro-NAVO), komt na *anti* meestal een koppelstreepje: anti-terreureenheid, anti-corruptiewaakhond, anti-racisme. Uitzonderingen (er zijn er meer): antisemitisme, antibiotica, antipoden.

[naar boven]

Apostrof (voor weggelaten letters of cijfers) [G]

Een apostrof zet je in de plaats van bekend veronderstelde, maar weggelaten letters. Denk *rock 'n' roll* – de eerste apostrof vervangt de *a*, de tweede de *d*. Deze apostrof krult altijd naar links. Geheugensteuntje: het staartje van de apostrof 'wijst' naar de missende letter(s) of cijfers. De meest voorkomende gevallen:

- 's morgens = des morgens
- ik heb 't koud = ik heb het koud
- zo'n = zo een
- de jaren '60 = de jaren 1960

[naar boven]

Arabische namen [G]

Al of *el* (lidwoord), *ibn* of *bin* ('zoon van') kun je het beste behandelen als het Nederlandse 'van' in een naam. Het is *Bin Laden*, maar *Osama bin Laden*. Wanneer je alleen de achternaam gebruikt, vervalt 'al' of 'el': de Syrische president heet *Bashar al-Assad*, of *Assad*.

Wanneer er een streepje tussen 'al' of 'el' en de achternaam hoort te staan en wanneer niet, is niet eenduidig, maar meestal hoort het er niet. Zoek de precieze naam desnoods op in Wikipedia, en volg bij voorkeur de schrijfwijze die de naamdrager zelf gebruikt. Het is in elk geval 'Al Jazeera', en niet 'Al-Jazeera'. (Bron: Al Jazeera zelf. Duh!)

Betreft het organisaties – Al Qaida, Al-Jabha al-Shaamiya – dan hoef je voor dat 'Al' geen lidwoord te gebruiken: 'al' (of 'el') *is* het lidwoord. Je hebt het evenmin over 'de *The Guardian*'.
[naar boven]

Een bedrag van [V]

Veel gelezen, in conceptteksten: 'een bedrag van x euro'. 'Het bedrijf verkocht het restant voor een bedrag van 60 duizend euro.' Waarom zo omslachtig? Het bedrijf verkocht het restant 'voor 60 duizend euro'.
[naar boven]

Bedrijf/instantie: mannelijk of vrouwelijk verwijswoord? [G]

Is het nu Shell en *haar* beleid, of Shell en *zijn* beleid? En hoe zit het dan met de FIOD, of de NAVO? Daarvoor moet je het naamkundig geslacht van het bedrijf of de instantie achterhalen.

- Bij afkortingen geldt: kijk naar het hoofdwoord van de volledige naam.
  - FIOD → inlichtingen*dienst*, en 'dienst' is mannelijk → De FIOD en *zijn* beleid.
  - IGJ → Inspectie → vrl → De IGJ en *haar* beleid
  - NAM → maatschappij → vrl → De NAM en haar beleid
  - AH → Albert Heijn → mannennaam → AH en zijn beleid
  - ING → groep → v/m → je mag zelf kiezen.
- Bij namen moet je uitvissen of ze mannelijk, neutraal of vrouwelijk zijn. Je kunt daarbij het beste de regels voor het bepalen van het geslacht van zelfstandig naamwoorden hanteren:
  - Shell → onduidelijk → mannelijk
  - Unilever → onduidelijk → mannelijk
  - Follow the Money → onduidelijk → mannelijk
  - Kruidvat → 'vat' = onzijdig → Het Kruidvat en zijn beleid
  - Europa → Griekse godin → Europa en haar beleid

[naar boven]

Beide versus beiden [G]

Wanneer de verwijzing bij een zelfstandig naamwoord hoort, gebruik je *beide*: in beide gevallen, beide kinderen zijn ziek, beide winkels hebben nu uitverkoop.

Gebruik je 'beide' als zelfstandig verwijswoord, dan gelden andere regels. Voor verwijzingen naar objecten en instanties gebruik je *beide*, voor verwijzingen naar personen *beiden*:

- De boeken verkeren *beide* in goede staat
- pfas en pfoa worden *beide* [of: allebei] uitgestoten door Chemours
- De journalisten joegen *beiden* op deze scoop
- Hij heeft ze *beiden* een compliment gegeven
- *Beiden* pareerden de kritiek.

[naar boven]

Bezittelijke vorm van namen [G]

Dat iets van iemand is, geef je aan door er een *s* achter te zetten: Luuks geduld, Shells beleid, Erics woeste haar, Arnes commentaar. In het Engels gebruik je in zulke gevallen *'s* (met apostrof), en dat sijpelt tegenwoordig helaas door in het Nederlandse taalgebruik.

In het Nederlands gebruik je *'s* uitsluitend wanneer een naam op een benadrukte (= open) klinker eindigt: Maria's opleiding, Miro's stuk; maar het is dus heus *Googles beleid, Finks levensloop* en *Ruttes visie*. Eindigt een naam al op een s, dan zet je er een apostrof achter: *Wilders' inkomsten*. Als je dat lelijk vindt, kun je terugvallen op *de inkomsten van Wilders*. *Google's beleid* is dus ronduit fout, en een lelijk Anglicisme.

Helemaal uit den boze (ooit gespot in een FTM-tweet) is een bezittelijk voornaamwoord tussen de naam en het zelfstandig naamwoord wurmen, in plaats van een *s* of *'s* toe te voegen: 'Raisa haar vertrouwen in de overheid is verdampt.' Het is *Raisa's vertrouwen*, niets meer of minder. Dezelfde fout, ook in een tweet: 'Thomas Bollen zijn afdeling'. Dat moet zijn: 'De afdeling van Thomas Bollen,' of, absoluut minder mooi, 'Thomas Bollens afdeling'.

Bij namen die afkortingen zijn – ING, D66 – kan er altijd een *'s* achter: ING's beleid, D66's geschiedenis. Maar liever schrijf je dan: het beleid van de ING, de geschiedenis van D66.

[naar boven]

Blijkens / volgens [T]

Het verschil tussen die twee: objectiviteit versus subjectiviteit.

- Iets *blijkt* uit een rapport of uit de feiten: het staat daar botweg, of je maakt een logische gevolgtrekking → objectief
- *Volgens* een deskundige betekent dat… → subjectief, dit is zijn of haar mening erover.

[naar boven]

Blockchain (en internet) [G]

Zonder lidwoord, tenzij je het over een specifieke blockchain hebt (bijvoorbeeld de bitcoin-blockchain). Niet: 'De blockchain is een overschatte technologie,' zoals *De Correspondent* laatst beweerde, maar: 'Blockchain is een overschatte technologie'. De reden: je gebruikt de term generiek, in zijn algemeenheid. Je zegt evenmin 'De wiskunde is een leuker vak dan je denkt,' 'Het onderwijs is belangrijk voor iedereen' of 'De encryptie is in opkomst'.

Hetzelfde geldt voor *internet*.

[naar boven]

Britse opening: 'het is…' [S]

De formulering 'Het is maandag als bij de rechtbank besloten wordt…' en 'Het is deze stijging die hij interessant vindt' zijn varianten op de zogeheten Britse opening: *It was Monday when the court decided that…* en *It was the rise in [..] that bothered him*.

In het Nederlands is dat een omslachtige stijlbloem, die bovendien het verkeerde accent legt: je zet de dag voorop en niet de beslissing, en dus niet wat

daar volgens jou nu zo opvallend aan is. De zin over de rechtbank is bovendien een passieve zin – ook al iets om te vermijden.

Niet doen, dus. Kies liever voor: ‘Die maandag besloot de rechtbank dat….’ en ‘Die stijging intrigeerde hem.’

[naar boven]

Buitenlandse termen, frasen en citaten [S]

Termen in een andere taal gaan de eerste keer in cursief, en mogen daarna gewoon gebruikt worden. Als ze inmiddels gemeengoed zijn, hoeven ze ook de eerste keer niet in cursief. (‘Blockchain’, ‘bullshit’, ‘start-up’ en ‘hacken’ zijn inmiddels ingeburgerde termen; *return on investment* niet.) Citaten in een andere taal worden altijd cursief gemaakt.

Noot: zo’n term bij de eerste introductie zowel in cursief als tussen aanhalingstekens zetten, is absoluut ‘*overkill*’. (← pun intended.)

[naar boven]

Buitenlandse namen [S]

Namen van steden en landen vernederlandsen we: Parijs. Brussel, Moskou, Cairo. Namen van buitenlanders krijgen de ingeburgerde Nederlandse spelling. Helaas vaak een kwestie van goed googlen…

Uitzondering: kort na de Russische inval van Oekraïne hebben we het volgende besloten:

- We houden de Oekraïense spelling aan voor plaatsnamen: Kiev is nu Kyiv.
- Voor namen van Russen en Oekraïeners houden we de Engelse spelling aan, vooral vanwege de vindbaarheid en herkenbaarheid. Zeker bij Russische oligarchen is het fijn als onze stukken ook opduiken in een internationale zoekslag.
- Uitzondering op de uitzondering: ingeburgerde vernederlandste namen verengelsen we niet: Poetin blijft Poetin.

[naar boven]

Bijvoorbeeld / zo [S]

Geregeld komen we dit tegen: ‘Zo werkte hij bijvoorbeeld bij KPN als manager’. Dat is dubbelop: *zo* geeft al aan dat je een greep uit de mogelijkheden doet; dan is *bijvoorbeeld* overbodig, en vice versa. ‘Zo werkte hij bij KPN als manager’ volstaat, of ‘Hij werkte bijvoorbeeld bij KPN als manager.’

[naar boven]

Bijzinnen en interpunctie: beperkend of uitbreidend [G]

Achter een bijzin komt altijd een komma. Of er ook eentje *voor* moet, is afhankelijk van wat je wilt zeggen.

De vuistregel: bij *uitbreidende* bijzinnen (zinnen die extra informatie toevoegen) gebruik je ’m wel; bij *beperkende* bijzinnen (die het voorgaande limiteren of specificeren) nooit. Je kunt de komma’s rond een uitbreidende bijzin goed vervangen door een liggend streepje of door haakjes. Voorbeelden:

- De demonstranten, die maskers droegen, werden opgepakt
    - Die is uitbreidend, met extra informatie: er werden demonstranten opgepakt, en ze droegen een masker. (Hulpje: ‘De demonstranten – die

maskers droegen – werden opgepakt.' Of: 'De demonstranten (die maskers droegen) werden opgepakt.')

- De demonstranten die maskers droegen, werden opgepakt
  - Die is beperkend: *alleen* de demonstranten met maskers werden opgepakt, de rest werd ongemoeid gelaten.
- De cadeaus, die lelijk waren, gingen de vuilnisbak in
  - Die is uitbreidend: de cadeaus werden weggegooid, en ze waren bovendien hartstikke lelijk.
- De cadeaus die lelijk waren, gingen de vuilnisbak in
  - Die is beperkend: alleen de lelijke cadeaus werden weggeflikkerd.

[naar boven]

Chronisch tegenwoordige tijd [G/S]

Veel auteurs denken dat een artikel levendiger of actiever is wanneer je het in de onvoltooid tegenwoordige tijd (ott) schrijft; dat zou de lezer sneller in het verhaal trekken. Dat is een serieuze misvatting.

Het effect ervan is meestal dat je elke tijdsaanduiding, en daarmee alle chronologie, in je artikel overboord zet. Daardoor wordt je tijdlijn schimmig, en zeker bij een reconstructie is dat ronduit funest. Als lezer raak je dan immers al snel het spoor bijster, je hebt taalkundig geen enkel houvast meer: wanneer gebeurde dit, en wanneer dat?

Soms leidt het zelfs tot taalkundige monsters. Neem deze zin, uit een concept dat ik laatst onder handen had: *'Dat is niet waar,' zegt de verdachte in juli tegen de rechter.* Taalkundig staat 'zegt de verdachte in juli', waarbij 'juli' een moment in het verleden is, gelijk aan *Gisteren eet hij een boterham*. Zinnen van dit type vliegen je tegenwoordig om de oren, ook in programma's als *EenVandaag* en *Nieuwsuur*.

Bij scènes die eerst goed in de tijd verankerd zijn, kun je vervolgens gerust overstappen naar de ott, maar daar houdt het echt mee op.

[naar boven]

Citaten [S]

Er zijn twee soorten citaten: elders gebezigde / gepubliceerde uitspraken die je aanhaalt, en rechtstreekse citaten, verkregen via je eigen gesprek of correspondentie met een instantie, bron, autoriteit of woordvoerder.

Wanneer je een eerder gepubliceerd citaat aanhaalt en daaruit iets weglaat, geef je het weggelaten deel *altijd* aan met rechte haken en twee puntjes ertussen: [..]. Toevoegingen of uitleg zet je eveneens *altijd* tussen rechte haken: 'Ik weet niet wat er toen [in 2010, *red.*] is afgesproken.' Met je inlassing tussen haken – [in 2010] – verduidelijk je het citaat, en met toevoeging *'red.'* benadruk je dat die toevoeging van jou is: met andere woorden, dat je het citaat hebt geredigeerd.

Heb je zelf iemand gesproken, dan hoef je weglatingen niet op die manier te markeren: elke weergave van een interview en elke daaruit ontleende quote is immers een condensatie van het daadwerkelijk gevoerde gesprek.

Voor interviews en rechtstreekse citaten – als in: *from the horse's mouth* – geldt: spreektaal is vrijwel altijd slordiger en omstandiger dan geschreven taal, en zit vol herhalingen, amendementen, uitwijdingen en verfijningen. Jouw taak als journalist is om iemand netjes en helder aan het woord te laten. Dat betekent ook: gesproken tekst omzetten naar schrijftaal, en dus: citaten fatsoeneren,

redeneringen zo goed mogelijk weergeven, taalfouten eruit halen. Als je iemand citeert, wil je *altijd* zo chic mogelijk zijn, en hem of haar in het best mogelijke daglicht stellen. (Een bron op taalfouten of kromme zinnen afrekenen is een zwaktebod.)

Citaten die je uit andere bronnen haalt (bv. oude interviews) hoef je niet voor te leggen. Maar de citaten die je zelf hebt verkregen en die je in je stuk wilt gebruiken, leg je altijd aan de spreker / geïnterviewde voor. En wanneer bron A iets bezwarends over B zegt, die het onderwerp van je artikel is, leg je dat citaat aan zowel A als B voor.

Merk op: Drie puntjes zijn gereserveerd voor een weglopende gedachte, voor aarzelingen, of voor een open vraag... want ik dacht… nou ja... maar dat weet je toch nooit zeker…? Voor weglatingen in citaten gebruik je er altijd twee: [..].
[naar boven]

CO2-certificaten of *carbon credits*? [S]

Carbon credits bekt lekker, maar er is geen reden om het Nederlands te verruilen voor het Engels. Bovendien loopt het bij gebruik van de Engelse term uit de pas met de rest van de terminologie: CO2-beleid, CO2-uitstoot etc.
[naar boven]

Communiceren [V]

Vaagtaal alert! Iemand communiceert niet iets: hij of zij *praat*. Of zegt iets, deelt iets mee, beweert, stelt vast, meldt, zet uiteen, licht toe, beschrijft of constateert. Eco- en computersystemen communiceren, en verbonden vaten doen dat ook, maar voor al het overige kun je die term beter mijden.

- De risico's communiceren = toelichten, uiteenzetten, beschrijven

[naar boven]

Corona [S]

Corona is een soortnaam, en wordt daarom niet met een hoofdletter geschreven (doen we bij *aspirine* ook niet – dat begrip begon ooit als merknaam en had daarom ooit een hoofdletter, maar gaandeweg verwerd het tot een groepsnaam voor een type pijnstillers – net als *cola* van merk- naar soortnaam is gemuteerd).

Ook gebruik je in principe geen verbindingsstreepje, alleen als het woord anders heel raar wordt door de klinkerclash. Derhalve: het *coronavirus* en de *coronapandemie*, maar wel: *corona-eigenaardigheden*.

De ziekte heet officieel covid-19, en dat is een afkorting (**co**rona **vi**rus **d**isease 20**19**). We schrijven 'm in onderkast, eventueel met een kapitaal (*Covid*), maar liever niet: denk aan aids, hiv, mers en sars. De ziekte*verwekker* heet officieel SARS-CoV-19. Maar dat onthouden alleen nerds.
[naar boven]

Criticus versus criticaster [T]

Een *criticus* is iemand die ergens kritiek op heeft; een *criticaster* is iemand die voortdurend kritiek op van alles heeft – oftewel een zeikerd.
[naar boven]

Cryptopassief [S]

Als journalist leer je dat je de passieve vorm beter kunt vermijden. In frases als ‘er wordt gezegd…’ verdwijnt immers uit beeld *wie* dat nu eigenlijk zei, en dat wil je niet: als journalist zoek je juist naar namen en rugnummers. Maar de cryptopassief sluipt er vaak alsnog in: via zelfstandig gebruikte werkwoorden.

Frases als ‘besloten is dat’, ‘het ondermijnen van de rechtsstaat’ of ‘het betalen van de huur’ suggereren dat je het over natuurverschijnselen hebt, dingen die uit de lucht zijn komen vallen: er is geen actor, geen handeling meer te bekennen, alleen een toestand of situatie.

Wie dat besloot (of ervoor verantwoordelijk is), is juist voor een journalist een belangrijke vraag. Schrijf daarom liever: ‘Het kabinet heeft besloten dat’ en ‘de ondermijning van de rechtsstaat’, of ‘huur betalen’. Hoewel ook die laatste twee formuleringen liefst een actor krijgen :)

Ook formuleringen als ‘het overbruggen van verschillen’ en ‘het oplossen van problemen’ zijn crypto-pasieven, en bovendien onnodig bureaucratisch., ‘Verschillen overbruggen’ en ‘problemen oplossen’ zijn directer en minder omslachtig.

[naar boven]

Cijfers: EU versus VK/VS [G]

Dat in Engels alles groter is, geldt in elk geval voor getallen. Ons *miljard* heet in het Engels *billion*, ons *biljoen* heet *trillion*. Hier staat alles op een rijtje, met echte cijfers erbij:

- 1.000.000 10^6 miljoen million
- 1.000.000.000 10^9 miljard billion
- 1.000.000.000.000 10^{12} biljoen trillion

\Daarnaast zetten Europa en het VK/de VS de punten en komma’s in cijfers precies omgekeerd:

- In Europa gebruik je een komma om een *deel* aan te geven, oftewel – *quelle surprise* – cijfers achter de komma: 45,23 euro, 3,5 miljard.
- In de VS en het VK doen ze dat precies andersom: daar is het 1,000,000 dollar en 23.56 pond sterling.

[naar boven]

Cijfers: uitschrijven of niet? [S]

De standaardregel is dat je getallen onder de twintig uitschrijft, daarna alleen de tientallen, en boven de honderd alleen duizend, miljoen en miljard. Volgens die regel is het dus tien, achttien, twintig, negentig, 30 duizend, en twee miljard, maar verder: 43, 4567 en 10.500.

Tegelijkertijd is het nogal raar om in een tekst waarin veel cijfers voorkomen, een deel wel en een ander deel niet uit te schrijven. In dat geval kiezen we er bij FTM voor om *overal* cijfers te gebruiken. Alleen in teksten waarin incidenteel een getal voorkomt, houden we ons aan de formele regel.

Let op (1): Percentages worden altijd numeriek genoteerd: het is nooit *elf procent*, en altijd *11 procent.*

Let op (2): Hetzelfde geldt voor leeftijden en datums: *11 jaar oud*, *50-jarige*, *30 december*.

Let op (3): bij bedragen zijn cijfers fijner dan uitgeschreven getallen.

Let op (4): Om grote getallen beter leesbaar te maken, gebruik je een punt bij duizendtallen (vanaf vijf cijfers; bij vier is het niet echt nodig): 23.567, 4589, 12.777.500.

Let op (5): ordinaalgetallen schrijf je altijd door er een 'e' achter te zetten: 11e, 44e. En niet: 11de, 44ste.

[naar boven]

Cursivering: buitenlandse woorden [S]

Engelse termen die redelijk zijn ingeburgerd – en voor FTM zijn dat er nogal wat, gezien het hoge gehalte aan overzees financieel jargon in onze stukken – laten we gewoon zo: geen cursief, geen aanhalingstekens. Gewoon doen alsof ze normaal zijn. Minder gebruikelijke Engelse (of Franse, of Duitse) termen cursiveer je bij de eerste introductie, daarna niet meer.

En: als je een buitenlandse term eenmaal cursiveert, hoef je die niet ook tussen aanhalingstekens te plaatsen. Dat is dubbelop. Cursiveren volstaat.

[naar boven]

Cursivering: namen en titels [S]

Alleen de titels van tv-programma's, boeken, films, series, kunstwerken, kranten en tijdschriften doen we in cursief. *Zembla*, *Het Financieele Dagblad*, *Quote*, *All the President's Men*. De zender, omroep of uitgever gaat dan weer niet in cursief: *'Zembla* is een journalistiek onderzoeksprogramma van BNNVARA.' Of: '*Vallende vrouw* is verschenen bij Nijgh & Van Ditmar.'

De titel van een specifiek artikel uit een blad, bundel of krant gaat niet in cursief, maar komt tussen aanhalingstekens: 'Met het artikel "Leve het dividend" scoorde *De Telegraaf* punten bij het kabinet.' Die regel geldt ook voor wetenschappelijke artikelen.

Namen van stichtingen, instituten, bedrijven, gezelschappen en wat dies meer zij worden nooit gecursiveerd, ook niet als ze buitenlands zijn. Namen van schepen evenmin. (Is een scheepsnaam verwarrend, dan kun je er 'ms' – voor motorschip – voor zetten: de ms Eenhoorn.)

En ja, *Follow the Money* hoort volgens deze regels cursief te worden geschreven: net als *De Correspondent* of *NRC* zijn wij een titel. Maar uit valse bescheidenheid – en om minder nadrukkelijk te zijn – doen we dat nooit, behalve in onze boeken.

[naar boven]

Daar, er, hier en waar (aaneengeregen) [S]

Met *daar*, *er*, *hier* en *waar* kun je prettig rijgen: daarvan, daarbovenop, daarenboven, daarentegen, aldaar; erin, ervandaan, erop, eronder; hiertegen, hierbij, hiernaast; waarover, vanwaar, alwaar. Zolang je tekstverwerker er geen kringeltje onder zet, is spaties weglaten meestal een goed idee.

[naar boven]

Dat / wat [G]

De verwijswoorden *dat* en *wat* raken tegenwoordig inwisselbaar, zoals hier:

- Iets dat/wat ik graag doe
- Er is veel dat/wat de minister adequaat toelichtte

- Het beste stuk dat/wat je ooit hebt geschreven

Er zijn echter ook gevallen waarin alleen *wat* juist is (met name wanneer je verwijst naar frases), en gevallen waarin alleen *dat* correct is. Veel hangt af van de gebruikte constructie. Vergelijk bijvoorbeeld deze twee zinnen:

- Het zorgkantoor ging failliet, *wat* een strop voor de gemeente was ⇾ hier gebruik je *wat*, aangezien je verwijst naar de frase 'het zorgkantoor ging failliet'
- Het zorgkantoor ging failliet. *Dat* was een strop voor de gemeente (Of: *Dat* het zorgkantoor failliet ging, was een strop) ⇾ hier fungeert *dat* als een samenvatting van het voorafgaande.

Wie zich verder in dit doolhof wil verdiepen, kan hier terecht: Taaladvies: wat/dat en Taaladvies: iets dat/iets wat. *Be warned: it's a hot mess*.

[naar boven]

Data, media [G]

Data en *media* zijn allebei meervoud, dus het is nooit: 'consumentendata is gewild' of 'de media heeft'.

Noot: Vermijd daarbij vooral de suggestie dat 'de media' een geheel zijn, waarbinnen een eenduidige opvatting zou heersen. FTM is onderdeel van 'de media', en wij zijn het zelden met andere media eens…

[naar boven]

Denkbaar, denkbeeldig, ondenkbaar, niet ondenkbaar [T]

Denkbaar	Je kunt het je goed voorstellen, het is realistisch *'Het is denkbaar dat FTM nog dit jaar 34K leden haalt.'*
Denkbeeldig	Niet werkelijk bestaand *'een denkbeeldig gevaar'*
Ondenkbaar	Gaat het verstand te boven, (haast) onvoorstelbaar *'Het is ondenkbaar dat Arne dat zou zeggen.'*
Niet ondenkbaar	= dat zou best wel eens kunnen

Denkbaar en *niet ondenkbaar* zijn dus min of meer synoniemen. *Niet ondenkbaar* is wat omslachtiger, want 't is een dubbele ontkenning (*niet* en *on-*).

[naar boven]

Destijds, indertijd, toentertijd [G]

Bijwoordelijke bepaling van tijd. Alledrie betekenen ze: *toen / in de periode die we nu bespreken*.

- Hij was destijds voorzitter van de deelraad
- Marie de Boer, indertijd / destijds minister van Onderwijs
- Toentertijd was dat heel gewoon

Niet te verwisselen met *toenmalig* of *voormalig* (zie aldaar), dat zijn bijvoeglijk naamwoorden:

- Destijds majoor X was enthousiast = fout, moet zijn: *toenmalig*
- Majoor X was destijds enthousiast = ze is nu majoor en was toen blij
- Voormalig majoor X was enthousiast = X was toen majoor, en enthousiast

[naar boven]

Dichtbij of dicht bij [G]

- *Dichtbij* gebruik je als op zichzelf staand zinsdeel: ‘Hij woont dichtbij’, ‘Ze stond dichtbij.’
- Combineer je het met een woord of woordgroep, dan is *dicht bij* de juiste vorm: ‘Hij woont dicht bij zijn werk.’ ‘Ze stond dicht bij haar bureau.’

Voor *vlakbij / vlak bij, middenin / midden in* en *bovenop / boven op* geldt precies dezelfde logica.
[naar boven]

Die of dat? [G]

Die gebruik je wanneer je verwijst naar een mannelijk of vrouwelijk woord (of handiger: alles waar het lidwoord *de* bij hoort): de tafel die, de fiets die. *Dat* gebruik je bij onbepaalde of onzijdige woorden (alles zonder lidwoord, of met het lidwoord *het*): het bureau dat, het werk dat.

In een oude FTM-tweet ging het ooit schreeuwend mis: ‘De koop van de Vegetarische Slager door #Unilever, die vandaag cijfers naar buiten bracht waaruit blijkt dat…’ *Die* verwijst, vanwege het grammaticale geslacht, hier naar de Vegetarische Slager, terwijl het juist de bedoeling was om te verwijzen naar Unilever, *dat* vandaag cijfers naar buiten bracht.
[naar boven]

Dit / dat, deze / die, er / daar [S]

Wanneer gebruik je ‘Dit blijkt al uit...’ en wanneer ‘Dat blijkt al uit…’? Of: ‘Deze redenering laat zien’ versus ‘Die redenering laat zien’?

Kies bij voorkeur altijd de onnadrukkelijke vorm, oftewel *dat, die, er* – tenzij je expliciet een tegenstelling wilt aanbrengen, dan is *dit* of *deze* beter geschikt. (Zie verder: Je / jij, we / wij en ze / zij.)
[naar boven]

Diverse / verscheidene / verschillende [T]

Diverse of *verscheidene* wil zeggen: *een aantal, allerlei, meerdere, uiteenlopende, afzonderlijke*; dat betreft vooral meer exemplaren / voorbeelden / iteraties van hetzelfde ding of idee. Denk aan: diverse mensen zeiden dat, verscheidene instanties zijn het erover eens dat...

De term v*erschillende* benadrukt dat het om *uiteenlopende* dingen gaat, die niet zomaar op een hoop kunnen worden gegooid:

- Ze stond diverse keren op het toneel = ze trad vaker op
- Ze speelde verscheidene keren = ze deed het wel vaker
- Ze speelde verschillende rollen = uiteenlopende rollen

Wanneer je wilt zeggen dat allerlei clubs dezelfde mening zijn toegedaan, is de term *verscheidene clubs* dus meer gepast dan *verschillende clubs*: want ‘verschillende’ verwijst juist naar hun dispuut, en niet naar hun overeenkomst.
[Kudos voor Jan-Hein Strop, die me hierop wees.]
[naar boven]

Doelen op / bedoelen [V]

Doelen op is wat minder scherp: je verwijst naar iets, je mikt ergens op, ergens in die orde, bijvoorbeeld dit. *Bedoelen* is net iets preciezer. Vergelijk:

- ‘Hij doelt op de kwestie huppeldepup’ = hij verwijst ernaar, als voorbeeld
- ‘Ze bedoelt de kwestie huppeldepup’ = ze heeft het over die ene kwestie

[naar boven]

Een of één? [S]

- In *een van de mensen* en *(het) een en ander* komen bij voorkeur geen accenten op *een*: ‘Een van de mensen vertelde het een en ander.’
- Er komen wel accenten als het duidelijk om het telwoord één (1) gaat is of er veel nadruk op ligt: ‘We zaten op één lijn’, ‘Het was één groot feest.’ De accenten dienen dan om verwarring te voorkomen. Maar: deze accenten zijn vaak overbodig. Gebruik ze liefst alleen wanneer je tekst zonder accent verwarrend kan zijn.

[naar boven]

E-mail / email [G]

E-mail is digitale post. Email (zonder streepje) verwijst naar emaille: geglazuurd metaal. Je mag trouwens ook gewoon *mail* gebruiken, ben je overal vanaf :)

[naar boven]

Echter / maar [G]

Echter is met afstand het meest mishandelde woord op de redactie :) Het wordt vaak opgevat als een equivalent van *maar*. Nu zijn die twee qua betekenis inderdaad synoniemen, maar – ha, daar heb je hem – de zinsconstructie die bij elk van die woorden hoort, is totaal anders. Vergelijk de opbouw (syntax) van deze twee zinnen, die allebei correct zijn:

- Maar ik was niet thuis = bijwoord / subject / werkwoord / de rest
- Ik was echter niet thuis = subject / werkwoord / bijwoord / de rest

Daar maken onze auteurs geregeld een foute, hybride vorm van:

- Echter was ik niet thuis = bijwoord / werkwoord / subject / de rest

Daarnaast is *echter* een beetje oubollig, en veel nadrukkelijker. Vergelijk:

- Ik was maar een kind = niets mis mee
- Ik was echter een kind = quasi-formeel, nepdeftig

Bijna altijd kun je beter *maar* gebruiken dan *echter*. En je begint een zin nooit met *echter*, behalve wanneer er subiet een dubbele punt achter komt:

- Echter: dat was gelogen = goed, maar een beetje dikdoenerig
- Maar dat was gelogen = goed

Uit de FTM-poedelprijzenkast:

- Echter blijkt uit de onderzoeksrapporten… (Uit de rapporten blijkt echter dat)
- Echter verraadt een snelle blik op de voorwaarden (Maar een snelle blik…)
- Maar de lage rentes verbloemen echter de ernst van de zaak (dubbelop)

[naar boven]

Elk / ieder [S]

Ieder gebruik je bij voorkeur wanneer je naar mensen verwijst, en *elk* bij dieren, voorwerpen en concepten. Ieder mens, iedere werknemer, iedere Brit; en: elk ding, elke kip, elk idee, in elk geval.

Uitzondering: ook voor kleine groepen gebruik je *elk*: elk van de FTM-eindredacteuren zou dat met me eens horen te zijn.

[naar boven]

Engels in het Nederlands [S]

Ingeburgerde Engelse termen, soms vernederlandst (want geen spatie ertussen):

- fastfood
- fastfashion
- pageturner
- slowfood
- shortseller
- bail-out
- fuck-up
- pick-up
- start-up

Zie ook dit lemma: Fastfood, slowfood en fastfashion.

[naar boven]

Euro / euro's (en andere eenheden) [G]

Het meervoud van euro wordt geregeld ten onrechte gebruikt, als in: iemand heeft een *miljoen euro's* achterover gedrukt. Correct is: *miljoen euro*: de muntsoort wordt in dit geval immers als eenheid gebruikt en is dus enkelvoud. (Trucje: vervang *euro* in gedachten door *gulden* of *meter*, en kijk of je er dan een meervoud van zou maken.)

Je bent ook niet twee *meters* lang, de afstand tussen Breda en Utrecht is niet 75 *kilometers*, je weegt niet 70 *kilo's* en Luuk is niet 26 *jaren* oud.

Hetzelfde geldt voor *fte* (full-time equivalent), *qaly* (quality-adjusted life-year, een eenheid om de kwaliteit en kwantiteit van gewonnen leefjaren bij diverse medische therapieën in uit te drukken), en voor *ton*, *hectare*, *procent* en *megabyte*.

Overigens hoef je de meeteenheid vaak niet eens te noemen. Wanneer je iemands leeftijd noemt, volstaat het getal en hoeft er geen 'jaar' achter; wanneer je het over 'miljoenen' hebt, snapt iedereen gerust dat je euro's bedoelt en geen guldens, lires of dollars. Je benoemt de uitzondering, niet de regel.

[naar boven]

Fastfood, slowfood en (ultra-)fastfashion [G]

Hoe je in het Nederlands ingeburgerde Engelse termen gebruikt en 'vervoegt', is altijd even piekeren. Neem het Engelse *fast fashion*: is het in het Nederlands nu fast-fashionmerk, fastfashion-merk of fastfashionmerk? En wat doe je dan met *ultra fast fashion*?

Een analogie zoeken werkt dan meestal het beste. Het Engelse *fast food* is in Nederland ingeburgerd als *fastfood* – zie Van Dale, de TaalUnie en Woorden.org. Dat suggereert de volgende oplossingen:

- *fastfood*, *slowfood* en *fastfashion*
- *fastfashionmerk*, *fastfashion-industrie* (je mag voor de leesbaarheid immers altijd een streepje invoegen)
- *ultrafastfashion* of *ultra-fastfashion* (idem, qua streepje).

[naar boven]

Feitelijk / in feite [T]

Feitelijk verwijst naar op feiten gebaseerd', *in feite* betekent 'eigenlijk'. Onze redacteuren gebruiken beide termen vaak alsof het synoniemen zijn, maar er is een verschil in nuance: *feitelijk* verwijst naar een objectieve waarneming. terwijl *in feite* verwijst naar een oordeel.

- *Feitelijk* heeft hij niets misdaan → Er is geen grond om hem te verdenken.
- *In feite* staat er dat hij fraude heeft gepleegd → ik maak hieruit op dat hij fraude heeft gepleegd.

[naar boven]

Fossiele bedrijven / fossielbedrijven [G]

FTM schreef altijd *fossiele bedrijven* wanneer we het over Shell & consorten hadden. Maar per 1 oktober 2023 doen we dat niet meer: dat zijn *fossielbedrijven*. De reden: niet de bedrijven zelf zijn fossiel (hoewel je ook dat kunt betogen), maar hun handelswaar/product is dat. Vergelijk: een houten bedrijf / een houtbedrijf, een stalen fabriek / een staalfabriek.
Evenzo doet iemand fossielinvesteringen (of: investeringen in fossiel), is er sprake van een fossielketen (en niet van een fossiele keten), van fossielindustrie en fossiele-energiebedrijven, enzovoorts. Verder blijven het natuurlijk wel 'fossiele brandstoffen': die zijn immers van fossiel gemaakt.

[naar boven]

Functies en titels [G]

In titels en functies is het Nederlands heel egalitair: die doen we vrijwel altijd zonder hoofdletter. (Voor instanties hebben we iets meer eerbied, zie aldaar.) Minister, burgemeester, wethouder, officier van justitie, generaal, ingenieur, professor, staatssecretaris, agent, senator, dokter, ja zelfs prinses en koning – we schrijven ze allemaal in onderkast.

Wie wel een hoofdletter krijgen: een Eurocommissaris, een Europarlementariër, een (Eerste of Tweede) Kamerlid en een Statenlid. (Een gemeenteraadslid krijgt geen hoofdletter.)

[naar boven]

Gaan [G]

Gaan is vrijwel altijd overbodig, zeker in de betekenis 'van plan zijn'. Zie ook: Taaladvies: het toenemende gebruik van 'gaan'.

- Ik ga er zo aan beginnen = ik begin er zo aan
- Ik ga conclusies trekken = ik trek (nu / later) conclusies
- Ze gaat er straks over vergaderen = ze vergadert er straks over.

Je kunt het vaak prima vervangen door 'zal' of 'wil':

- Gaat de EU bijengif verbieden = al de EU bijengif verbieden
- Dat gaat morgen blijken = dat zal morgen blijken / dat blijkt morgen
- Volgens Shell gaat de wereld nog jarenlang behoefte hebben aan fossiele brandstoffen = Volgens Shell zal de wereld nog jarenlang…

[naar boven]

Gevolg (of: ten gevolge) / in navolging [T]

Die twee termen zijn verwant, maar niet hetzelfde. ‘Gevolg’ veronderstelt wetmatigheid en causaliteit: omdat X, dus Y. Iets als vrije wil komt daaraan niet te pas. Dat ligt anders bij ‘navolging’: dat is juist niet causaal of onafwendbaar, en verwijst naar een individuele (soms sociaal gestructureerde) keuze:

- Als / ten gevolge van X = het resultaat van X was dat …
- In navolging van X = naar het voorbeeld van X…

[naar boven]

Haar-ziekte [G]

De ‘haar-ziekte is de neiging om ‘haar’ als bezittelijk voornaamwoord te gebruiken bij bedrijven en instanties: ‘Achmea informeert haar klanten over…’, terwijl bij onzijdige woorden ‘zijn’ de correcte vorm is. Zie verder Wikipedia.
[naar boven]

Handelwijze / handelswijze [T]

Tussen die twee bestaat een subtiel verschil. Het *Verwarwoordenboek* licht dat als volgt toe:

- Handelwijze = manier van doen
- Handelswijze = wijze van handel drijven

[naar boven]

Heel [G]

Heel betekent compleet of gaaf, of wordt als versterking gebruikt (‘heel erg’). Het wordt in die laatste betekenis vaak verkeerd gebruikt, of ten onrechte vervoegd.

Voorbeeld: *een heel aantal*. Dat betekent letterlijk *een compleet aantal*; maar dat wilde je niet zeggen, al was het maar omdat het onzin is. Gebruik dus liever ‘veel’, ‘een groot aantal’, ‘het merendeel’, of liever – wees specifiek: de helft, driekwart, het gros.

. En terwijl je een bijvoeglijk naamwoord wel verbuigt (een *groot* huis, een *grote* kans) verbuig je de versterking nooit: een *heel* grote kans, een *heel* groot huis. [Ezelsbruggetje: probeer ‘heel / hele’ te vervangen door ‘veel / vele’; dan voel je aan je water of het moet verbuigen of niet.]

De poedelprijs in deze gaat naar de CDA-verkiezingsslogan van januari 2019): ‘Een hele goede morgen!’ Allereerst lijdt de leus aan de Engelse ziekte: er zit een onterechte spatie in. Het is *goedemorgen*, niet *goede morgen*. Het wordt ronduit taalmishandeling bij dat ‘hele’: want wat is het alternatief? Een *halve* goedemorgen? Bedoeld is: een *heel* goedemorgen. En die frase, hoewel taaltechnisch correct, is oerlelijk.
[naar boven]

Heel & veel [S]

Heel en *veel* zijn typisch woorden uit de spreektaal, gebruikt om iets te versterken of te benadrukken. In schrijftaal kun je ze beter weglaten, omdat iemand dan al snel in *overdrive* klinkt.
[naar boven]

Hen / hun [G]

Het verschil tussen die twee verwatert, tot groot leedwezen van eindredacteuren alom.

Hen gebruik je in deze twee gevallen:

- Na een voorzetsel:
  - Ik heb *met hen* een goede band
  - *Onder hen* zitten veel miljonairs
- Als lijdend voorwerp:
  - Ik heb *hen (ze)* op de hoogte gesteld
  - Hij trakteerde *hen (ze)* op een tirade

Om te bepalen of iets een lijdend voorwerp is, is er een handig ezelsbruggetje: wanneer je er *ze* voor in de plaats kunt zetten, is het een lijdend voorwerp. De minder handige ezelsbrug: wanneer je er een passieve zin van maakt, verandert *hen* in *zij*: zij werden getrakteerd, zij zijn op de hoogte gesteld.

Hun gebruik je als meewerkend voorwerp zonder voorzetsel. Het is feitelijk een samentrekking van (voorzetsel + hen):

- *Hun* is niets gevraagd = *Aan hen* is niets gevraagd
- Hij schonk *hun* een borrel in = Hij schonk *voor hen* een borrel in
- Ik klets *hun* te veel = Ik klets v*olgens hen* te veel

[Bij Onze Taal vind je een lange lijst van frases waarin je *hen* dan wel *hun* gebruikt.]

[naar boven]

Hoeveelheden (geschat, bij benadering) [G]

In teksten komen we regelmatig *zo'n 20 tot 30* tegen. Dat is dubbelop: *zo'n* laat al zien dat er een marge is, en *20 tot 30* doet dat opnieuw. Dus: '20 tot 30', of 'rond de 25', maar nooit allebei tegelijk. Een akelige variant van dezelfde fout: 'zo'n ruim 8 jaar geleden'. Arnon Grunberg schreef dat laatst, godbetere op de voorpagina van *de Volkskrant*. Dat moest toch echt zijn: *ruim 8 jaar geleden*, of *zo'n 8 jaar geleden*.

Een prima alternatief is *circa*. Denk ook aan *amper, bijna, dik, net, haast, schier, ruim, zowat. ongeveer, tegen de honderd, over de duizend* – keus te over.

[naar boven]

Hoogleraar / professor [T]

Een *hoogleraar* geeft les aan een universiteit en leidt daar onderzoek. De titel van iemand in die functie is *professor*. Het verschil is net zoiets als huisarts versus dokter: iemand is je huisarts, en je spreekt hem of haar aan met 'dokter'.

[naar boven]

Hij/zij [S]

Fijn dat je op je voornaamwoorden let en een beetje sekseneutraal wilt schrijven, maar 'hij/zij' is in een lopende tekst vaak oerlelijk. Gelukkig zijn er allerlei manieren om dat anders aan te pakken:

- de opvolger van Wiebes .. hij/zij zal... = wie Wiebes opvolgt, zal… / ook die zal...
- de Angelsaksische oplossing wint ook in Nederland terrein: maak er meervoud van.

[naar boven]

Impact maken [S/V]

Impact kun je niet *maken*, hooguit *hebben*. Bovendien is het vaak vaagtaal, want ‘impact maken’ (of hebben) zegt werkelijk niets over de *aard* van die impact: weinig, veel, de goede kant op, of zelfs contraproductief? God mag het weten…. Gebruik liever: stimuleren, bijdragen, invloed uitoefenen, veranderen, (bij)sturen etc. Alweer: wees zo concreet mogelijk.
[naar boven]

Instanties en hoofdletters [G]

De namen van democratische instanties en overheidsdiensten schrijf je soms met hoofdletters, soms niet. Het is provincie, regering, gemeente, ministerie, politie, de rechtbank, het hof, het gerechtshof, het kabinet en het presidium (van de Tweede Kamer); maar het is de Grondwet, de Eerste Kamer, Kamerlid, Gedeputeerde Staten, Statenlid, Kamervragen, de Raad van State, de Rijksoverheid, het Rijk en de Rijksrecherche. (De *staat* heeft geen hoofdletter.)

Let op: de mensen die een functie bekleden bij zo’n instituut, krijgen geen hoofdletter. Het is *minister van Financiën, officier van justitie*. Maar de overheidsdienst zelf krijgt wel een hoofdletter: *de Inspectie*, *Justitie, de Belastingdienst*, het *Openbaar Ministerie*. Zie ook: Functies en titels.
[naar boven]

Inzage / inzicht [T]

Die twee worden geregeld door elkaar gehaald. Je kunt om *inzage* in stukken vragen (ze bekijken), en met mazzel levert dat je *inzicht* in de materie op: je krijgt door wat er speelt / beter begrip.
[naar boven]

Invoer / invoering [T]

Wanneer je iets importeert, spreek je van *invoer*; wanneer je een maatregel of wet van kracht maakt, spreek je van *invoering*. Het is dus *niet* ‘de invoer van de wet’.
[naar boven]

Je / jij, we / wij, ze / zij [S]

Voornaamwoorden als *jij*, *wij* en *zij* zijn nogal nadrukkelijk. Gebruik ze liefst alleen wanneer je de ene groep nadrukkelijk van de andere wilt onderscheiden; voor al het overige zijn *je*, *we* en *ze* aan te bevelen. ‘We hebben plezier’ geeft aan dat we lol hebben, ‘wij hebben plezier’ suggereert dat anderen dat mogelijk *niet* hebben. (Hetzelfde geldt voor dit / dat, die / deze, er / daar.)
[naar boven]

Je / jij / jouw [S]

Jouw als bezittelijk voornaamwoord gebruiken is nogal nadrukkelijk, en erger: nogal opdringerig; *je* volstaat vaak.

Vooral in marketingtaal wordt *jij* en *jouw* akelig misbruikt. ‘Wil jij jouw abonnement vernieuwen?’ Eh, wiens abonnement zou je anders willen

vernieuwen dan dat van jezelf? Er is echt helemaal niets mis met ‘Wil je je abonnement vernieuwen?’ Dat klinkt vriendelijker, en is beduidend minder *in your face*.

Jouw gebruik je hoofdzakelijk als nadrukkelijk onderscheid: ‘Is dat jouw boek of het mijne?’, en ter versterking: ‘Dat artikel van jou was echt heel goed!’
[naar boven]

Kan / kun / kunt [G/S]

De vervoeging van het werkwoord ‘kunnen’ is als volgt: *ik kan, je kunt, hij kan*. Wanneer eerst het werkwoord komt en dan de persoonsvorm, wordt het: *kan ik, kun je, kan hij*.

De laatste jaren is de neiging ontstaan om overal voor de tweede persoon enkelvoud *kan* te gebruiken: *dat kan je zo zien*, *je kan het dak op*. Dat is slordig taalgebruik, en bij FTM gebruiken we bij voorkeur *kunt*.

Soms leidt deze slordigheid zelfs tot grammaticale ambivalentie. Zo staat op de website van Mediamarkt, nadat je een bestelling hebt gedaan: *Je pakket kan je volgen via…* Dat betekent, grammaticaal gezien, dat je pakket *jou* kan volgen, terwijl het heus andersom is bedoeld: jij volgt je pakket. Dus: *Je pakket kun je volgen via...*
[naar boven]

Kanttekeningen en vraagtekens [T]

Een kanttekening *plaats* je niet, die *maak* (of *heb*) je. En vraagtekens *zet* of *heb* je. Een voetnoot plaats je daarentegen wel 😀 Zie de Van Dale.
[naar boven]

Kennelijk / blijkbaar / ogenschijnlijk [T]

- *Kennelijk* is een constatering: het lijkt zo te zijn. ‘Kennelijk vinden veel mensen dat normaal.’
- *Blijkbaar* is meer een interpretatie: ‘Blijkbaar vond hij dat een nare vraag.’
- *Ogenschijnlijk* verwijst naar een verkeerde inschatting. Iets dat ‘ogenschijnlijk simpel’ is, is dat in werkelijkheid niet.

[naar boven]

Komma (in opsomming) [S]

Het is een oude regel dat voor ‘en’ nooit een komma komt. Maar die regel heeft uitzonderingen: nadat je een woordenpaar hebt gebruikt dat met ‘en’ gekoppeld is en dan verder gaat met je zin, mag er gerust een komma voor de rest van de zin.

- We plegen hoor en wederhoor, en maken bronnen openbaar.
- Ze maken politieke en militaire keuzes, en hebben een beleid dat…

[naar boven]

Kijk, kijkje / inkijk, inkijkje [T]

Veelgemaakte fout: ‘een inkijkje geven’.

Je krijgt een *kijkje* in de keuken, iets geeft je een betere *kijk* (of *beter zicht*) op een vraagstuk, en je kunt een *kijkje* nemen in een wereld die je nog niet kende. Wat al die varianten gemeenschappelijk hebben: je leert iets nieuws, open en bloot.

Inkijk of *inkijkje in* is iets anders: dat gaat steels, per ongeluk – iets is kort of onbedoeld te zien. Je *hebt inkijk* als een bloes open staat, iemand is vergeten om een knoop of gulp dicht te doen, je in korte rok of broek met je benen wijd zit, of je gordijnen 's avonds open zijn terwijl binnen het licht aan is.
[naar boven]

Laatste [T]

Laatste wordt bijna steevast verkeerd gebruikt: 'het laatste IPCC-rapport…' Je mag hopen dat het *niet* hun laatste rapport is, en dat ze nog fijn lang rapporten zullen publiceren (hoewel hopelijk minder sombere). Bedoeld wordt: 'het meest recente IPCC-rapport' of 'het nieuwe / nieuwste IPCC-rapport'.
[naar boven]

lhbtiq (en varianten) [T]

Altijd in onderkast, zie Onze Taal. De hoofdreden: de woorden die worden afgekort – lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, intersekse/interseksueel en queer – schrijf je ook niet met een hoofdletter.
[naar boven]

Lidwoorden bij (afkortingen van) bedrijven en instanties [S]

Als je de naam van bedrijven en instanties gebruikt (of hun afkorting) hoort daar in principe een lidwoord bij: een bedrijfsnaam is simpelweg geen persoonsnaam. De trend om de naam een bedrijf of instantie als persoonsnaam te gebruiken – 'KLM vindt…' 'NS heeft…' – past bij de bizarre neiging om te doen alsof bedrijven eigenlijk net mensen zijn.

Of er *de* of *het* voor een bedrijfsnaam of instantie moet staan, achterhaal je door de afkorting of samenstelling te ontleden: het ABP (het fonds), de ANBO (de bond), de KLM (de maatschappij), het RIVM (het instituut), de RVD (de dienst), de Gasunie (de unie), het CDA (het appèl), de Rabobank (de bank), de ING (de groep), het VNO-NCW (het verbond).

Uitzonderingen: DNB, want daar zit het lidwoord al in de afkorting verpakt (De Nederlandse Bank). Ook bij KPMG, C&A, P&C, V&D, DHV, EY etc. hoeft geen lidwoord, want dat zijn de initialen van de *founding fathers*.

Bij clubs, verenigingen en verzonnen namen kan het lidwoord helemaal achterwege blijven: Greenpeace, Milieudefensie, Shell, Unilever. 'FTM' heeft geen lidwoord, want het is een devies: *Follow the Money*.

Noot: Er zijn, ook bij FTM, mensen die een hekel hebben aan (met name) 'de ING' en dat liever zonder lidwoord schrijven. Prima, maar dan graag consequent!
[naar boven]

Lidwoorden bij Engelstalige begrippen en termen [T]

Bij buitenlandse begrippen en termen houd je in principe het lidwoord van de vertaling aan: het *Hite Report* (het rapport), de *cloud* (de wolk), het OCCRP (het project), de *ceo* (de officier, aka de directeur), de IATA (International Air Transportation *Association*).
[naar boven]

Liggend streepje / gedachtestreepje [S]

Een liggend streepje gebruik je om een idee, suggestie, verduidelijking, terzijde of kanttekening in een zin te markeren. Bij FTM gebruiken we de lange versie, te weten – . Die maak je op een Mac met de combi *Option en* - , onder Windows met Alt-150 (waarbij je die 150 op je NumPad intoetst terwijl je de alt-key vasthoudt). Bij afbrekingen en verbindingsstreepjes (oftewel koppelstreepjes) gebruik je altijd de korte streep: -
[naar boven]

Meer of mindere mate [G]

'Iedereen heeft *in meer of mindere mate* last van de lockdown.' Of is het *in meerdere of mindere mate*? Beide varianten zijn goed. De versie met *meerdere* is het oudst. De verkorte vorm, *in meer of mindere mate*, is inmiddels zelfs gebruikelijker dan de lange vorm.
[naar boven]

Meervoud bij afkortingen [G]

Sommige namen en afkortingen verwijzen naar een meervoud: de VS (de Verenigde *Staten*), de VN (de Verenigde *Naties*). Daarom *hebben* de VS iets besloten en *hebben* de VN een resolutie aangenomen – niet: *heeft*. Maar let op: het VK (Verenigd Koninkrijk) *heeft* een besluit genomen: het is immers één - want een verenigd – koninkrijk.
[naar boven]

Met hulp van / met behulp van [G]

Je doet iets met *hulp* van iemand, of met *behulp* van een ding. Vergelijk:

- We ontdekten dat met behulp van een algoritme
- Met hulp van Ada kon ik dat algoritme doorgronden.

[naar boven]

Midden in / middenin [G]

Middenin is een bijwoord, *midden in* de aanduiding van een locatie (alternatief: *temidden*). Zie ook deze Taaltip.

- Ze woont midden in het dorp; die wijk ligt midden in het meest vervuilde deel van de stad.
- Middenin de pandemie ging het bedrijf failliet; ik zit middenin een verhuizing.

[naar boven]

Modewoorden en hype-uitdrukkingen [V]

Allemaal uit den boze, want vrijwel altijd vaagtaal. Gouwe ouwe als *impact* en *aangeven* en andere vormen van boardroom-bingo zijn elders in deze gids al uitentreuren behandeld, maar het kenmerk van hype-woorden en modieuze uitdrukkingen is natuurlijk dat ze geregeld veranderen en dat er steeds nieuwe bijkomen.

Momenteel (2019) maakt 'duiken' grote opgang, vooral onder onderzoeksjournalisten. 'Voor FTM dook ik in de wereld van…' Wat de hype van 'ergens induiken' extra bizar maakt: in andere disciplines duiken mensen juist

ontzettend graag ergens *bovenop* (dank je wel, Nikki) om te bewijzen dat ze heus wel doorhebben wat er speelt. Niet doen: je doet onderzoek, je verdiept je ergens in, je zoekt iets uit, je bestudeert iets, je doet navraag, je spit stukken door – maar je *duikt* er niet in.

De nieuwe hype (sinds maart 2020): ‘in tijden van corona’ en ‘in tijden van crisis’. Niet doen. Echt niet doen.
[naar boven]

Mom / motto [T]

Onder het mom van betekent: onder valse vlag, verpakt als; het verwijst naar maskerades, schijnheiligheid of leugenachtigheid. Meestal bedoel je *motto* (leus, slogan, devies, uitgangspunt): *met als motto* of *onder het motto* (let op: zonder *van* erachter).
[naar boven]

Naar / volgens [T]

Het is *naar eigen zeggen* en *volgens hen*. Nooit: ‘volgens eigen zeggen’.
[naar boven]

Namen van kranten en tijdschriften (en hun lidwoord) [S]

Namen van kranten en tijdschriften zijn altijd in cursief. Sommige media hebben het lidwoord in hun naam, andere niet. En sommigen hebben het lidwoord in onderkast. Weet je niet zeker hoe het zit, kijk dan even op hun eigen site of naar hun logo. Hier een kort overzicht:

- *AD*
- *de Correspondent* (niet: *De*)
- *Dagblad de Pers / De Pers* (niet: dagblad *De Pers*)
- *The Economist*
- *Elsevier Weekblad* (niet: *Elsevier*)
- *Financial Times* (zonder lidwoord, dus niet: *The Financial Times*)
- *Het Financieele Dagblad* (niet: het *FD*)
- *De Groene Amsterdammer*
- *HP/De Tijd*
- *Le Monde*
- *Het Nederlands Dagblad*
- *The New York Times*
- *The New Yorker*
- *NRC* (half januari 2022 heeft de krant besloten voortaan door het leven te gaan als *NRC*, en ‘*Handelsblad*’ te laten vallen)
- *Het Parool*
- *Reformatorisch Dagblad* (zonder lidwoord)
- *De Stentor*
- *De Telegraaf*
- *Trouw*
- *de Volkskrant* (niet: *De*)
- *Vrij Nederland*
- *The Washington Post*
- *Die Zeit*

[naar boven]

Neem bijvoorbeeld… [T]

Da's dubbelop. *Neem* kondigt aan dat je een greep uit het assortiment zult doen, en *bijvoorbeeld* zegt dat opnieuw.
[naar boven]

Niet een [T]

Voor 'niet een' hebben we een apart woord: *geen*. 'Duurzaamheid is voor Unilever helaas geen uitgangspunt.'
[naar boven]

Niet het minst / niet in het minst [T]

Een gouwe ouwe. *Niet in het minst* betekent: helemaal niet, en *niet het minst* betekent: dus wel een boel, vooral, met name, niet in de laatste plaats. Volkomen tegengestelde betekenissen dus. Maar in de praktijk doen we vaak of ze allebei *niet in de laatste plaats* betekenen.

Wat beide constructies sowieso lastig maakt, is dat het dubbele ontkenningen zijn. Dat is geen heldere stijlvorm. Advies: gebruik liever 'helemaal niet' of 'vooral'. [Zie ook: Taaladvies / Onze Taal.]

- 'Heb je hier last van?'
  - 'Niet in het minst!' = nope, I'm chill, nergens last van
  - 'Niet het minst!' = ja, en flink veel zelfs!
- 'We hebben dit *niet het minst* aan jullie te danken' = vooral aan jullie
- 'We hebben dit *niet in het minst* aan jullie te danken' = helemaal niet

[naar boven]

Niet meer / niet langer [S]

Niet langer heeft de voorkeur boven *niet meer*. De achterliggende reden: de tijdspanne wordt verkort, en dan is 'meer' incongruent.
[naar boven]

Niks / niets [S]

Niks is spreektaal, gebruik dat liever niet. Beter is: *niets*.
[naar boven]

Oftewel / ofwel [T]

Oftewel betekent anders gezegd, met andere woorden, ook wel genoemd. *Ofwel* wordt hoofdzakelijk gebruikt bij de keuze tussen twee alternatieven: *dit ofwel dat*. *Ofwel* is bovendien licht archaïsch. Tegenwoordig gebruiken we daarvoor eerder *hetzij*, al neigt dat net iets meer naar 'het is kiezen of delen'.

- De dividendkwestie, *oftewel* Ruttes cadeautje aan de multinationals → anders gezegd
- Je kunt naar Rome *ofwel* Parijs → je kunt óf naar Parijs, óf naar Rome

[naar boven]

On- is zelden *in-* [T]

In het Nederlands gebruik je zelden *in-* als een ontkenning van een eigenschap, en bijna altijd *on-*. De weinige uitzonderingen betreffen vrijwel allemaal incourante (ha! zie je wel?) woorden: incompleet, incompetent, inconsequent, incontinent, indirect, indiscreet, indolent. (Ook *im-* komt een enkele keer voor, daar is de *n* door assimilatie naar een *m* gemuteerd; denk aan *impotent*.)

Een lelijke (en foute) nieuweling maakt tegenwoordig opgang: *intransparant*. Je kunt beter *ontransparant* gebruiken, of mooier: *ondoorzichtig*.
[naar boven]

Onverwacht / onverwachts [S]

Er is een subtiel verschil tussen die twee, zo legt Onze Taal uit.

- *onverwacht* betekent 'niet verwacht': hij kwam langs en dat was niet afgesproken of in de lijn der dingen.
- o*nverwachts* betekent 'plotseling': hij kwam ineens langs, en dat was verrassend. Daarmee is het woord *onverwachts* iets minder neutraal dan *onverwacht* – het drukt uit dat iemand ergens door wordt overvallen of verrast.

[naar boven]

Openbaarheid / publiekelijk [T]

Alleen X wilde in de openbaarheid spreken is een verhaspeling:

- Alleen X wilde publiekelijk reageren
- Alleen X wilde in de openbaarheid treden.

[naar boven]

Openbaren / openbaar maken [T]

Wanneer een instantie iets publiceert – hetzij vrijwillig, hetzij onder externe druk, bijvoorbeeld doordat je navraag doet of een wob/woo-procedure begint – maakt zij stukken openbaar (of publiek).

Zeg *nooit* dat zulke stukken daardoor worden 'geopenbaard'. *Openbaar maken* verwijst naar het (wettelijk verankerde recht) op het beschikbaar stellen van stukken, terwijl *openbaren* verwijst naar een revelatie, en sterk religieuze connotaties heeft ('mij werd geopenbaard dat…').
[naar boven]

Ophanden / op de hand van / in handen van [T]

- Er is iets *ophanden* = er staat iets te gebeuren
- Hij is *op de hand van* de verdachte = hij sympathiseert met de verdachte
- Dat is *in handen* van de politie = daar gaat de politie nu over

[naar boven]

Over hoe / van hoe / voor hoe [S]

De combinatie *hoe* met een voorzetsel maakt opgang. Maar de schoonheidsprijs verdient-ie niet. Vaak kun je het voorzetsel weglaten, of een mooiere constructie vinden:

- Hij vertelt *over hoe* dat ging = *hoe* dat ging
- Een voorbeeld *van hoe* = een voorbeeld *hoe* dat werkt, is

- Cursussen *over hoe* = cursussen *hoe*
- Hij is verantwoordelijkheid voor hoe dat is geregeld = is *ervoor* verantwoordelijk *hoe* dat is geregeld
- Een overzicht van hoe dat werkt = een overzicht hoe dat werkt

[naar boven]

Patat / friet [S]

Wij spreken bij FTM van *patat*, nimmer van *friet* of *frites*. 'Frites' is gefrituurd spul, de vraag is *wat* er is gefrituurd, en dat is hier de aardappel. Wie *friet* schrijft, moet de redactie erop trakteren. Wie *gefrituurde patatten* schrijft, krijgt een potje mayonaise van de eindredactie cadeau.

[naar boven]

Personen zijn ambtelijke mensen [S]

Vermijd de term *personen* wanneer je een groep mensen bedoelt. *Personen* is nogal ambtelijk taalgebruik, terminologie die je eerder in een proces-verbaal verwacht: 'een weerspannig manspersoon', een 'verward persoon', 'drie personen in onbetamelijke staat'. *Mensen* voldoet prima. Zo ook spreken we niet van 'trans(gender) personen' maar van 'trans(gender) mensen'.

Termen als *bewindspersoon* zijn al helemaal uit den boze, al was het maar omdat het hypercorrect is. Iemand is een bewindsman of een bewindsvrouw, of, als je iemand liever sekseneutraal wilt aanduiden: lid van het kabinet, minister of staatssecretaris. Ook voor het meervoud bestaat een prima neutraal alternatief: *bewindslieden*.

De Volkskrant maakte het in november 2022 erg bont en sprak zelfs van 'de vrouwelijke CDA-bewindspersonen'. Duh, ze zijn 'CDA-bewindsvrouwen'.

[naar boven]

Plastic afval / plasticafval [G]

Taaltip van de Taalunie (25 sept. 2018): Plastic wordt los geschreven van het zelfstandig naamwoord als het iets betreft dat van plastic is gemaakt, zoals een plastic tasje of een plastic fles. 'Maar het is onlogisch om van *plastic afval* te spreken: het afval is niet van plastic gemaakt, maar bestaat uit plastic. We spreken ook niet van papieren afval, houten afval of metalen afval. Vandaar: *plasticafval*,' aldus de Taalunie.

[Zelf aarzel ik hier wat over. Want we spreken inderdaad van groenafval, maar ook van biologisch afval – niet van biologischafval….]

[naar boven]

Pleonasme en tautologie [G]

Bij een pleonasme wordt iets dubbel uitgedrukt: het bijvoeglijk voornaamwoord beschrijft iets dat het zelfstandig naamwoord al aanduidt.

- zwarte kraai = kraaien zijn altijd zwart, Popper ten spijt
- witte sneeuw = duh…!
- een lekkend vergiet = i*t's a feature, not a bug*
- een klein huisje = je zei toch al dat het klein was?
- ondermijnende criminaliteit = ooit gehoord van 'opbouwende criminaliteit'?

Bij een tautologie zeg je twee keer hetzelfde. De meest voorkomende voorbeelden:

- ongeveer 4 tot 5 = 4 tot 5 / ongeveer 4
- neem nu bijvoorbeeld = neem nu / bijvoorbeeld

[zie ook 'Verhaspelde uitdrukkingen']
[naar boven]

Politieke functies [G]

Schrijf nooit dat iemand *CDA-minister* is van om het even welk departement: die formulering suggereert dat er op datzelfde departement ook nog een SP-minister kan rondlopen. De juiste schrijfwijze: *minister Wiebes van Economische Zaken (VVD)*.

Evenzo is niemand PvdA-Kamerlid, GroenLinks-senator of CU-burgemeester. Deze mensen zijn allemaal op persoonlijke titel gekozen of benoemd ('zonder last of ruggespraak', zoals dat zo mooi heet), en als ze van partij zouden wisselen of partijloos worden, blijven ze gewoon in functie. Je zet daarom ook hier altijd de partij tussen haakjes achter de functie: senator Duthler (VVD), burgemeester Halsema (GL), Kamerlid Wilders (PVV).

Fractievoorzitters en woordvoerders zijn daarentegen wel 'van' hun partij: ze worden namens, voor en door de partij aangesteld, en met hun partijlidmaatschap zou ook die aanstelling vervallen. Dus *PvdA-fractieleider Asscher* is prima, net als *de VVD-specialist Volksgezondheid*.
[naar boven]

Polshoogte of poolshoogte? [T]

Het is *poolshoogte*; je meet immers niet op welke hoogte (of diepte) iemands pols zich bevindt. De term komt uit de scheepsnavigatie: je meet op welke hoogte de hemelpool zit (je 'schiet' de Poolster), om daaruit je positie te kunnen afleiden. Zie ook: Taaladvies.
[naar boven]

Procent [S]

Het procentteken schrijven we *altijd* uit (net zoals we altijd *euro* schrijven, nooit ~~€~~), en de percentages zelf *nooit*:

- 10 % = 10 procent
- tien procent = 10 procent

[naar boven]

Rare of onverwachte meervoudsvormen [T]

Sommige woorden hebben een wat vreemd meervoud; hier een (kort) lijstje.

- minister-president = ministers-president*en*
- museum, podium = musea, podia [vanwege afstamming uit het Latijn]
- proces-verbaal = processen-verbaal

En vergeet niet: onderstaande woorden zijn van zichzelf al meervoud (ook hier: want Latijn):

- data = de data wijzen uit
- media = de media hebben het zwaar te verduren

Voorts hebben van oudsher Engelse woorden een voor het Nederlands onverwachte meervoudsvorm:

- baby = baby's
- hobby = hobby's
- jury = jury's
- lobby = lobby's
- royalty = royalty's
- video = video's

Let ook op deze instinkers:

- de VS hebben [want: de Verenigde *Staten*]
- Gedeputeerde Staten hebben [idem]

[naar boven]

Redenatie / redenering [T]

Redenering is altijd goed, *redenatie* – waarschijnlijk ontstaan naar analogie van *argumentatie* – is minder goed; dat woord heeft een denigrerende ondertoon. Je kunt gerust schrijven: 'Dat is nu echt een *redenatie* van likmevestje,' maar zonder bewijs van het tegendeel is het betoog van een hoogleraar of een politicus altijd een *redenering*.

Zie ook https://www.taaluilen.nl/redenering-redenatie/.

[naar boven]

Richting [V]

Richting is weinig specifiek, en duidt op een breed gebaar: die kant op, daar ergens, in die buurt, deze groep mensen ongeveer. Het is vaagtaal. Wanneer je vanuit Maastricht 'richting Hilversum' gaat, kun je gerust in Bussum uitkomen, en dat is dan ook best. Liever: je gaat *naar* Hilversum.

Datzelfde bezwaar geldt voor abstracte constructies: 'Deze opmerking is pijnlijk richting vrouwen.' Nee: die opmerking is pijnlijk *jegens* vrouwen, *tegenover* vrouwen, of *voor* vrouwen.

- overkomen richting het electoraat = bij het electoraat
- richting de Tweede Kamer = aan / bij / naar de Tweede Kamer

[naar boven]

Ris / rits / trits [T]

Wanneer je het over een serie, een reeks of een aantal hebt, is het *ris*: een ris problemen. Een *rits* is een treksluiting. *Trits* mag ook, maar dat betekent behalve een *reeks* vooral: een *drietal*.

[naar boven]

Rondom [V]

Net als *richting* is *rondom* meestal vaagtaal: in die buurt, daar ergens, hier zo ongeveer. Niet: de regels *rondom* huurbescherming, maar de regels *over / voor / betreffende / met betrekking tot / omtrent / inzake* huurbescherming.

Bewaar *rondom* voor de meer geografische, tastbare gevallen: *ergens omheen.* 'Rondom de bomen lag dood blad'. (Daar zie je meteen hoe ingebakken de vaagheid van *rondom* is: je weet niet waar het begint of ophoudt....)

[naar boven]

Spaties, stapelwoorden en de Engelse ziekte [G]

In NL heerst de neiging om overal spaties tussen te zetten: *gele paprika telers*. Het fenomeen is overgewaaid uit Engeland, en is daarom door taalkundigen de Engelse ziekte gedoopt. Het zijn geen *consultancy contracten*, maar *consultancy-contracten*; geen *deeltijd banen* maar *deeltijdbanen*.

Zelfstandig naamwoorden kun je altijd aan elkaar rijgen: paprikatuinder, bonnetjesaffaire, dividendkwestie, kabinetscrisis, overlegcultuur. Gebruik gerust verbindingsstreepjes als het anders onleesbaar of raar wordt. En je kunt werkelijk hilarisch veel stapelen: witteboordencriminaliteitsbestrijding, langeafstandslopersompetitie, goededoelenstichtingenoverleg, blindengeleidehondenschool, klimaatnieuwsbrievenbeleid. Nederlandstalige scrabbelaars zijn echt veel beter toebedeeld dan Engelstalige.

Let op: wanneer iemand uitsluitend gele paprika's teelt, is-ie niet – zoals ik ooit dacht – een *gele paprikatuinder*, maar een *gelepaprikatuinder*: immers, niet de tuinder is geel, zijn paprika's zijn dat. Zo ook is een *goede doelenstichting* iets anders dan een *goededoelenstichting*.

Zie ook: Verbindingsstreepjes. En lees dit vermakelijke blogje van een lid van de Commissie Spelling (ja, die van het *Groene Boekje*) over woorden die wél een spatie nodig hebben.

[naar boven]

Te / ten / ter / der / des, en andere naamvalkwesties [G]

In frases als *in goeden doen*, *ten langen leste*, *van goeden huize* klinkt het oude patroon van naamvallen nog door: ze zijn licht archaïsch. Naamvallen gebruiken we verder bitter weinig, en dus gaat dat geregeld fout. Er zit niets anders op dan ze uit je hoofd te leren – of deze gids te raadplegen. Hier is een lijst van de meest gebruikte uitdrukkingen:

- in de loop der tijd
- in den brede
- in der minne
- in goeden doen
- in groten getale
- in koelen bloede
- in levenden lijve
- met voorbedachten rade
- op den duur
- te allen tijde
- te berde brengen
- te gelegener tijd
- te goeder / kwader trouw
- te gronde richten
- ten anderen male
- ten huize van
- ten laatste male
- ten langen leste
- ter aarde bestellen
- ter aanvulling / ter verbetering
- ter plaatse / ter plekke
- ter sprake brengen

- uit den boze
- van ganser harte
- van goeden huize

Op Taaladvies staat een fijne uitleg hoe de zaak in elkaar steekt. Bij een mannelijk of onzijdig zelfstandig naamwoord (*de tijd*) kreeg je vroeger na een voorzetsel de uitgang *-en*; bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord (*de aarde*) kreeg je *-er*. Moet je wel weer weten welke zelfstandig naamwoorden mannelijk en welke vrouwelijk zijn…

Maar daar is gelukkig een setje vuistregels voor, zie elders in de stijlgids: Vrouwelijk of mannelijk zelfstandig naamwoord?

[naar boven]

Tenminste / ten minste [G]

- tenminste = althans, op voorwaarde dat
  - Als je dat tenminste begrijpt
- ten minste = minimaal, minstens, op z'n minst
  - We hebben ten minste 1000 leden nodig

[naar boven]

Tenslotte / ten slotte [G]

- tenslotte = immers / dat is tenslotte regel
- ten slotte = tot slot / ten slotte nog dit:

[naar boven]

Tesamen / tezamen [G]

Het is tezamen. Echt. En ik doe het zelf altijd verkeerd.

[naar boven]

Teveel / te veel [G]

'Teveel' is een zelfstandig naamwoord (en betekent: *overschot*), 'te veel' betekent: meer dan nodig (of verstandig) is.

- Hij heeft te veel hooi op zijn vork genomen
- Werk jij niet te veel?
- Het teveel aan mest zorgt voor serieuze problemen.

[naar boven]

Toast / toost [T]

Een *toost* is een feestelijk drankje (waarbij iemand een korte toespraak houdt); *toast* is geroosterd brood.

[naar boven]

Toenmalig / voormalig [G]

Allebei bijvoeglijk naamwoorden. Wanneer je wilt zeggen dat iemand *ooit* die specifieke functie had, gebruik je *voormalig*. Wanneer je wilt zeggen dat iemand die functie had in de periode die je beschrijft, gebruik je *toenmalig*: op dat moment was ze dat.

- Beatrix, de voormalige koningin = ze was vroeger koningin

- Beatrix, de toenmalige koningin = ze was *toen* koningin

Niet te verwarren met *destijds of indertijd* (zie aldaar): dat zijn bijwoordelijke bepalingen van tijd. Die twee betekenen: *toen / in de periode die we nu bespreken*.

- Hij was destijds voorzitter van de deelraad
- Ze was destijds heel tevreden over het beleid
- Marie de Boer, indertijd minister van Onderwijs

[naar boven]

Tussen-n: over kersenvlaai en ruggemerg [S]

Vroeger was het makkelijk als je twee zelfstandige naamwoorden wilde verbinden. Je gebruikte een tussen-n wanneer de eerste helft een meervoud nodig had om het tweede te bereiken of te gebruiken.

In simpele taal: voor kerse*n*vlaai heb je een boel kersen nodig; patiënte*n*zorg geef je aan meerdere zieken; een panne*n*lap heb je voor alle pannen. Hoppa, tussen-n. En je liet hem weg als er maar één nodig was voor het tweede: omdat je maar één hart en één rug hebt, had je hartepijn en een ruggemerg; aangezien je maar één koek per keer in een pan kunt bakken, was dat een pannekoek. Simpel.

Toen kwam de spellingshervorming van ergens jaren ’90, vastgelegd in het zogeheten *Groene boekje*. Dat verordonneerde dat alles anders werd: grofweg kwam zowat overal een tussen-n, maar soms ook niet. De precieze regels waren tamelijk onnavolgbaar. Zoveel mensen waren diep ongelukkig over die spellingshervorming dat-ie werd bijgesteld, via het *Witte boekje*: de oude regels over de tussen-n werden daarin heringevoerd. Bijna alle kranten gebruiken tegenwoordig het witte boekje, en wij ook: al was het maar omdat de oude regel veel intuïtiever is.

De geschiedenis en regels over de tussen-n kun je hier nalezen. Uitsluitend voor de fijnproever!

[naar boven]

Universiteiten: hun formele naam (en hun vaste afkorting) [S]

De volledige lijst staat hier.

- EUR Erasmus Universiteit Rotterdam
- NLDA Nederlandse Defensie Academie
- - Nyenrode Business Universiteit
- OU Open Universiteit
- - Radboud Universiteit
- RUG Rijksuniversiteit Groningen
- TU Delft Technische Universiteit Delft
- TU/e Technische Universiteit Eindhoven
- - Universiteit Leiden
- UM Universiteit Maastricht / Maastricht University
- - Universiteit Tilburg
- UT Universiteit Twente
- UU Universiteit Utrecht
- UvA Universiteit van Amsterdam
- UvH Universiteit voor Humanistiek
- VU Vrije Universiteit Amsterdam

- WUR Wageningen University & Research

[naar boven]

Valuta [S]

Munteenheden schrijf je uit en zet je achter het bedrag, zonder kapitaal: euro, pond, dollar, yen. Ook cryptovaluta schrijf je zonder hoofdletter: bitcoin, ethereum, tether.

- $ 30 = 30 dollar
- de Turkse Lira = de Turkse lira

[naar boven]

Vandaag de dag / tot op de dag van vandaag / tot op heden [G]

- vandaag de dag = tegenwoordig
- tot op de dag van vandaag = van oudsher, en nu nog steeds
- tot op heden = tot nu toe

[naar boven]

Vanuit [V]

Een vaagtalig voorzetsel, net als ‘richting’. ‘Vanuit’ gebruik je hoofdzakelijk wanneer je het over een fysiek (vertrek)punt hebt: ‘als je vanuit Utrecht vertrekt, dan…’, of ‘Zij werkte vanuit huis.’ Voor al het overige is het meestal fout.

- vanuit Nederland in Nederland
- vanuit het ministerie door het ministerie.
- vanuit deze subsidie met deze subsidie

[naar boven]

Verbindingsstreepjes [G/S]

- Wanneer je een naam (van een persoon, instantie of plaats) als kwalificatie gebruikt, gebruik je een koppelteken: het kabinet-Rutte, de Dublin-regeling, de zaak-Reve, het Parijs-akkoord, CO2-uitstoot, VN-vergadering.
- Ook in leenwoordconstructies gebruiken we streepjes: consultancy-contract, podcast-luisteraars, tech-industrie.
- Na een ding of een concept hoeft er geen streepje tussen: de bonnetjesaffaire, de dividendkwestie, de kabinetscrisis, de overlegcultuur. Gebruik daar alleen streepjes als het anders onleesbaar wordt, of raar oogt (media-industrie).

Zie ook: Spaties en de Engelse ziekte.

[naar boven]

Vergelijkingen: als versus dan [G]

Wanneer je twee onderwerpen, zaken of mensen op een bepaald punt vergelijkt en ze (vrijwel) identiek zijn, gebruik je *even .. als*:

- Luuk is bijna *even* lang *als* Eric
- Vandaag zijn er *evenveel* mensen uit het ziekenhuis ontslagen *als* gisteren.

Dan gebruik je wanneer er een verschil is op het vlak waarop je vergelijkt:

- Luuk is *jonger dan* Eric
- FTM bestaat *langer dan* de *Corrie*, hoewel zij *groter zijn dan* wij
- *Meer dan* twee keer zoveel mensen zijn gisteren positief getest op corona.

Vooral in complexere zinnen, waarin bijvoorbeeld bijzinnen worden gebruikt, gaat het geregeld fout. En sowieso raakt ‘groter als’ inmiddels akelig ingeburgerd. [naar boven]

Verhaspelde termen en uitdrukkingen: de spreekmoord [T]

Soms worden twee formuleringen door elkaar gehaald (formeel heet dat *contaminatie*, denk aan ‘optelefoneren’). Auteurs verhaspelen soms een stijlbloem, zegswijze of spreekwoord.

Contaminatie gebeurt meestal per ongeluk (‘iemand iets door de maag splitsen’), maar soms verhaspelt iemand een uitdrukking expres, in een poging de boel wat op te leuken (‘het besluit lag onder de politieke hamer’). Heus: dat werkt niet. Over een licht oubollige stijlbloem lees je heen, die registreer je amper, maar een verkreukelde stijlbloem doet aan vrijwel ieders ogen zeer, en is zelden geestig. Bovendien legt zo’n verhaspeling de koppeling meestal verkeerd: niet de *hamer* is politiek, maar het *besluit*.

Er is overigens een schitterende term voor zo’n verhaspelde uitdrukking: het is een *spreekmoord* ;)

- optelefoneren
  - opbellen / telefoneren
- uitprinten
  - afdrukken / printen
- verexcuseren
  - excuseren / zich verontschuldigen
- volgens eigen zeggen
  - naar eigen zeggen / volgens hem of haar
- iemand iets door de maag splitsen
  - door de strot duwen / in de maag splitsen
- iets een halt toebrengen
  - iets tot stilstand brengen / iemand een halt toeroepen
- iets op de schop gooien
  - iets op de schop nemen / iets overhoop gooien
- hij zit in zwaar financieel weer
  - hij zit financieel in zwaar weer
- het neusje van de satirische zalm
  - het neusje van de zalm, op satirisch vlak / beter: het toppunt van satire
- het Rijk loopt achter de muziek aan
  - loopt voor de muziek uit (is een voortrekker)
  - loopt achter de feiten aan (is te laat)
- hij krijgt geen voet aan de grond
  - geen poot aan de grond / geen voet tussen de deur
- meer pijlen op het oog hebben
  - meer pijlen op je boog hebben / meer doelen voor ogen hebben
- het gegeven kazernepaard niet in de bek kijken
  - het gegeven paard niet in de bek kijken; de kazerne kostte weinig
  - ‘een gegeven kazerne niet in de bek kijken’ kan wel, maar bijster mooi is het niet...
- toen het besluit onder de politieke hamer lag
  - toen het politieke besluit onder de hamer lag (de hamer is niet politiek)
- daar zitten mitsen en maren aan vast
  - er zijn mitsen en maren

    - er zitten haken en ogen aan
- een inkijkje geven [stond ooit in onze nieuwsbrief]:
    - een kijkje geven in / een blik op / een inkijkje *in* iets geven (inkijk heb je, een kijkje geef of bied je)
- ondertussen spant de overheid de teugels aan [gezien op Twitter]
    - spant de kroon / trekt de teugels aan
- de enige die kritische vraagtekens stelt
    - Je *stelt* vragen en je *zet* vraagtekens (of kanttekeningen) bij iets
- X staat in het vizier bij Z [= iemands kwade bedoelingen doorhebben]
    - Z heeft X in het vizier / op de korrel
- de feiten boven tafel halen
    - de feiten boven water halen / de feiten op tafel krijgen
- het is moeilijk daar je vinger achter te leggen (*EenVandaag*)
    - er de vinger *op leggen* / een vinger *achter krijgen*
- dat vergt een langdurig proces
    - dat vergt tijd
    - dat is een langdurig proces
- een lichtje aan de horizon (Arjan Noorlander, *Nieuwsuur*)
    - een stip aan de horion
    - licht aan het eind van de tunnel
- dat valt in vruchtbare aarde
    - In vruchtbare grond / in goede aarde
- hij behoort tot een van de mensen die
    - hij behoort tot de mensen die / hij is een van de mensen die

[Zie ook: 'Pleonasme en tautologie']
[naar boven]

Verkeerde voorzetsels: *op* de mail? [T]

- ze staan *bij* de beurs genoteerd = *aan* de beurs genoteerd
- kunt u dat *op de* mail zetten? = *in een* mail zetten
- iets *op* camera zeggen = *voor* de camera
- ze is kritisch *op* de AFM = kritisch *over* de AFM [noot 1]
- verklaren experts *aan* FTM = *tegenover* FTM, *tegen* FTM
- hoogleraar *van* de VU = *aan* de VU
- Kamerlid *van* de SP = *voor* de SP [noot 2]
- ze vertelde *tegen* FTM = vertelde *aan* / zei *tegen* FTM
- een golf *aan* kritiek = golf *van* kritiek [uitleg]
- een storm *aan* reacties = een storm *van* reacties
- de jungle *aan* subsidiestromen = *van* subsidiestromen
- een netwerk *aan* bestuurders = een netwerk *van* bestuurders
- vastgelegd *door* de blockchain = *in* een blockchain
- refereren *naar* = refereren *aan* / verwijzen *naar*
- gaat het voorstellingsvermogen te *buiten* = te *boven*
- *op* dit dossier had ik contact met X = *over* dit dossier
- wegbereider *voor* het fascisme = *van* het fascisme
- *in* diggelen = *aan* diggelen
- bij haar beste weten = *naar* haar beste weten
- hoogleraar *van* de VU = *aan* de VU
- cardioloog van de VU = *bij* de VU
- zo blijkt *uit* navraag = *bij* navraag

- gepaard gaan *bij* = gepaard gaan *met*
- zeggen zij *tegenover* FTM = verklaren *tegenover* / zeggen *tegen*

[noot 1] Die fout is waarschijnlijk ontstaan naar analogie van 'kritiek hebben op'.
[noot 2] Kamerleden zitten op persoonlijke titel in het parlement; juist daarom kunnen ze hun zetel desgewenst houden wanneer ze uit de partij stappen of geroyeerd worden. Ze zitten er, zoals dat heet, 'zonder last of ruggespraak' en zodoende zitten ze *namens* of *voor* een partij in het parlement, maar hun zetel is niet *van* een partij – die is van henzelf.
[Zie ook: 'Pleonasme en tautologie']
[naar boven]

Verkleinwoorden behoeven geen extra 'klein' [T]

Zodra je het over 'bedrijfjes' hebt, is het overbodig om daar 'kleine' voor te zetten. Bedrijf*jes* zijn immers altijd (relatief) klein, en 'grote bedrijfjes' bestaan niet.
[naar boven]

-vol [T]

Je gebruikt -vol om te markeren dat iets een specifieke eigenschap in ruime mate bezit: een sfeervolle kamer, een smaakvol ensemble, etc. Maar het foutieve gebruik daarvan grijpt om zich heen. En soms betekent de vol-variant echt iets anders, denk aan:

- Een lekkere maaltijd is *smakelijk*; alleen de presentatie ervan kan *smaakvol* zijn.

Foutieve vormen:

- beloftevol = veelbelovend
- energievol = energiek
- fantasievol = fantasierijk
- gevaarvol = gevaarlijk
- humorvol = humoristisch, geestig, grappig
- impactvol = invloedrijk, veel effect hebben
- kansvol = kansrijk
- karaktervol = karakteristiek
- passievol = gepassioneerd
- risicovol = riskant, gevaarlijk
- talentvol = getalenteerd

Wel goed zijn:

- sfeervol [sfeerrijk' kan ook]
- stijlvol
- succesvol

[naar boven]

Voltooid deelwoorden aan het eind [S]

Wanneer je voltooid deelwoorden aan het eind van de zin zet, verandert dat de melodie, het ritme van de zin. Neem het verschil tussen deze twee versies (lees ze vooral in gedachten voor):

- Hun uitspraken worden gestaafd door bewaarde documenten, e-mails en berichtenverkeer.

- Hun uitspraken worden door bewaarde documenten, e-mails en berichtenverkeer gestaafd.

In de eerste versie gaat de intonatie aan het eind van de zin, bij ‘berichtenverkeer’, naar beneden; in de tweede, bij ‘gestaafd’, juist omhoog: de zin klinkt daardoor meer ‘open’. Dat maakt verschil voor hoe je als lezer de tekst beleeft, zelfs al heb je dat niet bewust door.
[naar boven]

Voorzetselwerkwoorden [S]

Hou voorzetselwerkwoorden zoveel mogelijk aaneengesloten, dat houdt de vaart erin. Niet: ‘je dacht dat zij het op zou lossen’, maar: ‘je dacht dat zij het zou oplossen’.

- waardoor ze niet vast kunnen stellen = niet kunnen vaststellen
- het geld dat hij terug heeft betaald = heeft terugbetaald
- dat zou je op kunnen lossen = zou je kunnen oplossen
- op kan blazen = kan opblazen
- het zou veel uit kunnen maken = het kan veel uitmaken
- waaruit op valt te maken = waaruit valt op te maken

[naar boven]

Vragen en vraagtekens [T]

Moderne hype: mensen die *vraagtekens stellen*. Dat is een lelijke contaminatie:

- Vragen *stel* [of *heb*] je
- Vraagtekens *zet* je
- Kanttekeningen *plaats* je.

[naar boven]

Vrouwelijk of mannelijk verwijswoord? [G]

Naar vrouwelijke zelfstandige naamwoorden verwijs je altijd met *haar*, naar mannelijke met *zijn*. En omdat ook taal seksistisch is, verwijs je naar onzijdige zelfstandige naamwoorden – kortweg: alles waar ‘het’ voor staat: *het plan*, *het beleid*, *het bestuur* – als waren ze mannelijk.

Zie ter illustratie onderstaand rijtje, waarin de verwijswoorden voor *het beleid* steeds veranderen, al naar gelang het geslacht van de instantie naar wiens beleid het verwijst. (M staat voor mannelijk, V voor vrouwelijk, O voor onzijdig.)

- *De raad* (M) wilde weten of *zijn* beleid in orde was
- *De regering* (V) had *haar* beleid keurig op orde
- *Het bestuur* (O) kon *zijn* beleid niet verantwoorden.
- De bestuurders (meervoud) konden *hun* beleid niet verantwoorden.

Maar wanneer is een zelfstandig naamwoord dat *niet* onzijdig is, nu mannelijk of vrouwelijk? Daar zijn handige vuistregels voor. Deze groepen woorden zijn *altijd* vrouwelijk:

- alles wat op *-heid* eindigt: *overheid*, *mogelijkheid*, *volwassenheid*.
- alles wat op *-ie* eindigt: *fractie*, *argumentatie*, *optie*, *directie*, *instantie*.
- alles wat op *-ing* eindigt: *regering*, *financiering*, *opmerking*. Enige uitzondering (ha, dat woord is vrouwelijk!): woorden die expliciet naar mannen verwijzen, zoals *koning*.

- alles wat op *-teit* eindigt: *entiteit*, *identiteit*. Uitzondering (alweer): woorden die expliciet naar mannen verwijzen. Als de majesteit van dienst een man is, zoals nu met WimLex het geval is, is het verwijswoord *hem*; toen Beatrix nog de majesteit was, was het *haar*.

Er zijn tal van instinkers. Zo denk je mogelijk dat woorden die op *-a* eindigen, vrouwelijk zijn (voornamen eindigend op *-a* zijn dat immers ook: denk aan *Johan* versus *Johanna*). Maar dat klopt dan weer niet: *firma* is weliswaar vrouwelijk, maar *opera* is dat niet. En soms is er geen enkel rationeel argument: *bank* is vrouwelijk, *raad* en *dienst* zijn mannelijk.

Als je niet zeker weet wat het geslacht van een woord is: consulteer vooral de Van Dale. Daar leggen ze de betekenis van een woord uit, en melden ze tevens of het *v* dan wel *m* is. Superhandig, en de voornaamste reden waarom ik de Van Dale vrijwel dagelijks raadpleeg.
[naar boven]

Waaier / baaierd [T]

Twee keer in dezelfde week tegengekomen: ‘een waaier aan toepassingen’. Bedoeld wordt: een baaierd aan toepassingen. Een *waaier* is een ding dat je kunt in- en uitvouwen en waarmee je jezelf koelte toewuift, een *baaierd* is een groot aantal opties, vaak ongeordend. Alternatief: *scala*, hoewel een ‘scala’ (net als een *spectrum*) gewoonlijk een ordening heeft – en een ‘baaierd’ heeft dat niet, althans: niet per definitie.
[naar boven]

Waarbij, waarmee, waarop, waarvan [S]

Nooit schrijven: *iemand waarbij* of *mensen waarop*. Grammaticaal is het (soms) correct, maar taalkundig suggereert het een verdinglijking. Zodra het om een individu of (groepen) mensen gaat, gebruik je een combinatie met *wie*.

- de arts waarbij corona werd geconstateerd = de arts bij wie
- de man waarmee FTM sprak = de man met wie FTM sprak
- de vrouw waarop ik verliefd ben = de vrouw op wie ik verliefd ben
- mensen waarvan je weet = mensen van wie je weet

[naar boven]

Waarschuwen voor / tegen [S]

Beide zijn goed, maar er is een (klein) verschil in betekenis:

- *Iemand waarschuwen voor een gevaar* betekent dat je probeert te zorgen dat iemand inziet dat-ie iets gevaarlijks doet of in gevaar is (terwijl hij zich daarvan niet bewust is).
- *Iemand waarschuwen tegen een gevaar* betekent dat je iemand afraadt iets te doen, omdat dit verkeerd kan aflopen.

[naar boven]

Wederkerende werkwoorden [G]

Wederkerende werkwoorden kunnen niet zonder extra persoonsvorm: denk aan *zich vergissen*, *zich gedragen* of *zich bekommeren*. Ik *vergis me*, *hij misdraagt zich*, *hij bekommert zich om haar*. Om het lastig te maken: zulke wederkerende

werkwoorden komen soms ook als gewoon werkwoord voor. (Voor het verschil tussen verplicht en vrijwillig wederkerende werkwoorden: zie Onze Taal.)

Neem *realiseren*: wanneer het gebruikt wordt in de betekenis van 'verwerkelijken' is het niet wederkerend: je kunt je droom realiseren, of een bouwproject realiseren. Maar zodra het een inzicht betreft, wordt het wederkerend: '*Hij realiseerde zich* dat ze de situatie hadden onderschat.' Het niet-wederkerende equivalent: '*Hij besefte* dat ze de situatie hadden onderschat.'

Sommige wederkerende werkwoorden worden steevast verwisseld met niet-wederkerende. Eén zo'n instinker: *zich ergeren* (wederkerend) versus *irriteren* (niet wederkerend). *Je ergert je* aan iets of iemand, en dan *irriteert het je*, maar *ik irriteer me eraan* is botweg fout.

Een ander paar waarmee het vaak fout gaat: *bedenken* en *zich bedenken*. Wanneer *je je bedenkt* (wederkerend), neem je afstand van een oudere opinie of een eerder gedane uitspraak. Wanneer *je iets bedenkt* (niet wederkerend), heb je een nieuw plan of idee: een ingeving.

De ANS, het naslagwerk van de Algemene Nederlandse Spraakkunst, heeft een goede uitleg en lijsten van zulke werkwoorden. (Die noemt als eerste voorbeeld overigens 'Karin vergist zich.' *I kid you not.*)

[naar boven]

Wees niet (quasi-)ambtelijk [S]

- bewindspersonen = bewindslieden
- de manier/wijze waarop = hoe
- de problemen welke = de problemen die
- het feit dat = dat
- hetgeen = wat
- in hoeverre = of
- met betrekking tot = over
- naast het feit dat = behalve / buiten dat / niet alleen
- ondanks (het feit) dat = hoewel / ook al
- op dit moment = nu / tegenwoordig
- op het moment dat = zodra / wanneer / terwijl
- op welke plek = waar

[naar boven]

Wees direct, en niet vaag of omslachtig [S/V]

- betaald vanuit = betaald uit / betaald door
- discussie rondom = discussie over
- dit geeft aan = laat zien / toont aan / bewijst / wijst erop
- ergens anders = elders
- hoe het komt dat = waarom
- iedereen die = wie
- iets dat = wat
- niet een = geen
- om ervoor te zorgen dat = om te zorgen dat
- schrijft X in een brief = schrijft X [het medium doet er niet zo toe]
- wat voor = welk / welke
- zo is/staat te lezen in = zo staat in [ook als *niemand* het leest, staat het er]
- zonder dat = tenzij

[naar boven]

Wiens, wier [T]

Voor *van wie* kun je ook *wiens* gebruiken; de vrouwelijke vorm ervan is *wier*. *Wier* wordt daarnaast gebruikt als het antecedent – het woord waarnaar wordt verwezen – een meervoud is, ongeacht het geslacht.

- de man wiens vriend overleed
- de vrouw wier boek is genomineerd
- de mensen wier loon niet werd uitbetaald
- het bedrijf voor wier werknemers pensioen is afgedragen

[naar boven]

Windrichtingen, geografie en politiek[T]

We hebben sterk de neiging om referenties aan ‘westerse landen’ of ‘westerse noties’ met een hoofdletter *W* te schrijven, maar vaak is dat onzin. Bij ‘het Westen’ gebruik je bijna alleen een hoofdletter wanneer dat het *concept* betreft. Voor al het overige volstaat onderkast.

De windstreken – noord, oost, zuid en west – schrijf je altijd met een kleine letter:

- Met de noorderzon vertrokken;
- De zon komt op in het oosten.

Aardrijkskundige namen en geografische gebieden krijgen een hoofdletter, evenals historische, politieke of economische streken:

- Amsterdam-Noord, Noord-Holland. Zuid-Italië, het Midden-Oosten, het Wilde Westen;
- De economie van het Westen is sterk afhankelijk van internationale handel;
- De romantische blik van de westerling op het Verre Oosten.

Afleidingen krijgen weer een kleine letter:

- een niet-westerse blik
- westerse media
- oosterse kruiden
- westerling

Zie ook: Taaladvies.

[naar boven]

Wobben, wobde, gewobd / Wob en Woo [G]

De Wet openbaarheid van bestuur, oftewel de Wob. Als je op de wet zelf doelt, schrijf je het met een hoofdletter: *de Wob*. Heb je het over de procedure, dan mag het met een kleine letter: *wob-verzoek*.

De onvoltooid verleden tijd van wobben is *wobde*, de voltooid verleden tijd *gewobd*. Denk maar aan schrobben, schrobde, geschrobd :)

Per I mei 2022 is de Wet openbaarheid bestuur vervangen door de Wet open overheid (Woo).

[naar boven]

Woordvoerders [S]

Woordvoerders die je aanhaalt of citeert, krijgen geen naam. Ze zijn immers de spreekbuis van een bedrijf of instantie, en hun identiteit doet er geen lor toe: sterker, ze *horen* inwisselbaar te zijn.

Er zijn maar twee situaties waarin je kunt overwegen een woordvoerder bij naam te noemen:

- wanneer je het met hem of haar aan de stok hebt (obstructie, liegen, schelden);
- wanneer woordvoerders van eenzelfde instantie of bedrijf elkaar tegenspreken.

[naar boven]

Zoals vs onder meer [V]

Veel auteurs gebruiken frases als: ‘Er wordt gesproken met landen zoals de Verenigde Staten, Canada, Italië en Spanje.’ Dat *zoals* suggereert dat die landen iets gemeen hebben, maar hun enige overeenkomst is dat X met ze spreekt. Er is zodoende sprake van een valse groepering. Gebruik liever: ‘Er wordt onder meer gesproken met de Verenigde Staten, Canada, Italië en Spanje.’

[naar boven]

Zogenaamd vs zogenoemd [G]

Een paar letters verschil, een wereld van verschil in betekenis:

- *zogenaamd* betekent: ‘maar niet heus’. ‘Hij was zogenaamd ziek.’
- *zogenoemd* gebruik je om een onbekend begrip te introduceren: ‘De zogenoemde dividendarbitrage is feitelijk een manier om de fiscus te tillen.’

Beide termen worden helaas vaak door elkaar heen gebruikt (of verkeerd gelezen, door het minieme verschil), dat is hoogst verwarrend. Gebruik daarom liever *zogeheten*.

[naar boven]

Zwakke en sterke werkwoorden [G]

Sterke werkwoorden (ook wel: onregelmatige werkwoorden) zijn werkwoorden die zich niet aan de ‘normale’ regels houden: dat doen alleen de zwakke – een soort taal-darwinisme 😬

Bij sterke werkwoorden komt er bij de verleden tijd niet -te of -de achter (voorbeeld: huren → huurde) en bij het voltooid deelwoord niet -d of -t (voorbeeld: hopen → gehoopt), maar *veranderen de laatste lettergrepen*. Sommige werkwoorden zijn in transitie: ze zijn langzamerhand zwak aan het worden. Darwinisme, ik zei het al :)

Hier wat minder bekende voorbeelden van sterke werkwoorden (Wikipedia heeft een min of meer volledige lijst van alle sterke werkwoorden):

- bederven = bedierf, bedorven (vgl. sterven)
- bergen = borg, geborgen
- bevelen = beval, bevolen
- bezweren = bezwoer, bezworen
- blazen = blies, geblazen
- delven = dolf, gedolven
- heffen = hief, geheven
- kijven = keef, gekeven
- kwijten = kweet, gekweten

- mijden = meed, gemeden
- opheffen = ophief, opgeheven
- prijzen = prees, geprezen
- schrijven = schreef, geschreven
- verdrieten = verdroot, verdroten
- wijzen = wees, gewezen
- zoeken = zocht, gezocht
- zweren = zwoor, gezworen | ‘zwoer’ mag ook (licht archaïsch)

De sterke vervoeging geldt ook als er be- / onder- / over- / ver- / voor- etc. voor staat:

- ervaren = ervoer (vgl. varen)
- gelijken = geleek (vgl. lijken)
- onderschrijven = onderschreef (vgl. schrijven)
- overwegen = overwoog (vgl. wegen)
- uitpluizen = uitploos, uitgeplozen (vgl. pluizen)
- vermijden = vermeed, vermeden (vgl. mijden)

Voorbeelden van sterke werkwoorden die gaandeweg hun ‘kracht’ verliezen:

- bevelen was: beval is nu: beveelde
- ervaren: was: ervoer is nu: ervaarde
- klagen was: kloeg is nu: klaagde
- raden was: ried is nu; raadde

[naar boven]